

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Факультет історії, політології та національної безпеки

Кафедра політології та публічного управління

ФІЛЮК ТЕТЯНА СТАХІВНА
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В
УКРАЇНІ

Спеціальність : 281 « Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма Державна служба

Робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:
ЛЮБЧУК ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА
кандидат соціологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____
Засідання кафедри _____
від _____ 2024 р.
Завідувач кафедри

ЛУЦЬК-2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У КОНТЕКСТІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	
1.1. Поняття «правосуддя» у праві та публічному управлінні.....	8
1.2. Функції правосуддя.....	15
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
2.1. Нормативні основи організації судочинства в Україні.....	35
2.2. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану.....	45
РОЗДІЛ 3. ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ПРЕСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
3.1. Кримінально-процесуальний механізм здійснення правосуддя	56
3.2. Цивільне судочинство як форма здійснення правосуддя.....	68
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

АНОТАЦІЯ

Філюк Т.С. Правові механізми здійснення правосуддя в Україні. Кваліфікаційна робота на правах рукопису на здобуття ступеня «Магістр» за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Волинський національний університет імені Лесі Українки, Кафедра політології та публічного управління. Луцьк, 2024. Науковий керівник: кандидат соціологічних наук, доцент Любчук В.В.

Наукова робота присвячена комплексному дослідженні правової природи, структури та функціонування механізмів здійснення правосуддя в Україні, що забезпечують здійснення правосуддя в умовах сучасної правової системи України. У роботі аналізуються теоретико-правові засади діяльності судової влади, нормативно-правова база, що регулює судочинство, а також ключові інститути, задіяні у процесі правосуддя. Визначення теоретичних аспектів правосуддя у контексті публічного управління та нормативно-правових засад діяльності суду. Особлива увага приділена ефективності функціонування правових механізмів у контексті реформ судової системи, впливу міжнародних стандартів на забезпечення правосуддя та відповідності діяльності судових органів принципам верховенства права і прав людини. Слід зазначити, що у цивільному процесі на сьогоднішній день існує багато проблем, які стосуються не лише позову в цілому, а й позовного провадження, тому це питання є особливо актуальним та дискусійним. Проблема дослідження полягає у відсутності нормативного визначення поняття правосуддя. Не менш важливою є проблематика визначення меж реалізації функції правосуддя у кримінальному провадженні. Практична значущість роботи полягає у визначенні шляхів удосконалення правових механізмів здійснення правосуддя, зокрема через оптимізацію законодавчої бази, впровадження сучасних технологій у судочинство та забезпечення прозорості й доступності правосуддя для громадян.

Ключові слова: правосуддя, судова влада, судочинство, законодавство України, нормативне визначення.

SUMMARY

Filyuk T. Legal mechanisms of realization of justice in Ukraine. Manuscript of thesis for the degree of Master in Specialty 281 – Public management and administration. Lesya Ukrainka Volyn National University, Department of Political Science and Public Administration. Lutsk, 2024. Scientific advisor: PhD in Sociology, Associate Professor Liubchuk V.

The scientific work is devoted to a comprehensive study of the legal nature, structure and functioning of mechanisms for the implementation of justice in Ukraine, ensuring the implementation of justice in the modern legal system of Ukraine. The work analyzes the theoretical and legal foundations of the judiciary, the legal framework governing legal proceedings, as well as key institutions involved in the process of justice. Identification of theoretical aspects of justice in the context of public administration and normative-legal bases of court activity. Special attention is paid to the effectiveness of legal mechanisms in the context of reforms of the judicial system, the impact of international standards on the provision of justice and compliance of the judiciary with the principles of the rule of law and human rights. It should be noted that in the civil process today there are many problems concerning not only the lawsuit in general, but also the lawsuit proceedings, so this issue is particularly relevant and debatable. The problem of the research is the lack of normative definition of the concept of justice. No less important is the problem of determining the boundaries of the realization of the function of justice in criminal proceedings. The practical significance of the work is to identify ways to improve the legal mechanisms for the implementation of justice, in particular through the optimization of the legislative framework, the introduction of modern technologies in legal proceedings and ensuring transparency and accessibility of justice for citizens.

Keywords: justice, judicial power, legal proceedings, legislation of Ukraine, normative definition

ВСТУП

Сучасний етап модернізації та комплексного вдосконалення найважливіших засад суспільного життя, серед яких окреме місце посідають судоустрій та судочинство, є тією об'єктивною необхідністю, що спонукає публічну владу, науковців, практиків, громадянське суспільство до пошуку оптимальних шляхів удосконалення організації та діяльності ключових державних інститутів у відповідності до вимог сьогодення та потреб забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина. За таких обставин у центрі національної правової системи знаходиться судова влада, адже саме від ефективності та якості судочинства безпосередньо залежить реалізація фундаментального принципу верховенства права як першооснови функціонування правової держави та розбудови демократичної моделі регулювання суспільних відносин як на рівні правотворчості, так і на рівні правозастосування. Водночас судова реформа в Україні відбувається в умовах інтенсифікації процесів європейської міждержавної інтеграції, що знайшло своє формально-юридичне відображення у положеннях Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, у якій чимала частина прямо чи опосередковано присвячена проблематиці правового розвитку відповідно до європейських стандартів правосуддя та судоустрою.

Наша держава, як правова, демократична та соціальна, відповідно до статті 3 Конституції України проголошує, що права та свобода людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Натомість стаття 8 Основного закону створює підстави для гарантування безпосередньо на підставі Конституції України звертатися до суду для захисту конституційних прав людини і громадянина.

Формування ефективної судової системи передбачає необхідність удосконалення нормативного регулювання різних сфер судоустрою та судочинства. Складність вирішення питань, що виникають при цьому обумовлена багатоаспектністю цієї системи, яка проявляється не лише на

національному рівні, з огляду на європейський вибір України. При цьому різносторонність вітчизняної судової системи як і міжнародних судових органів, зокрема європейських, не має призводити до різночитання стандартів правосуддя.

У зв'язку із вторгненням російських військ в Україну по всій території держави введено воєнний стан. Судова гілка влади як і інші правові інституції зазнала впливу війни, що, безумовно, внесло свої корективи в процес здійснення судочинства. Адже війна в країні не може не впливати на процес здійснення правосуддя. Проте, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим.

Об'єктом даного дослідження є правосуддя в Україні. Необхідність нормативного визначення поняття правосуддя, як надзвичайно важливого терміну у сфері реалізації судової влади, судоустрою і діяльності суддів. Незважаючи на те, що правосуддя широко вживається і в наукових працях, і в законодавстві, а в Конституції України восьмий розділ має назву «Правосуддя», його поняття і сутність нормативно не визначено, а науковцями та в тлумаченні Конституційного суду України розуміється неоднаково, що породжує певні проблеми.

Предметом дослідження є застосування правових механізмів у здійсненні українського правосуддя. Визначення оптимальних шляхів реалізації права на доступ до правосуддя шляхом вивчення правових механізмів здійснення правосуддя в Україні. Необхідність нормативного визначення поняття правосуддя та його змісту з метою усунення розбіжностей в законодавстві, однакового розуміння та застосування всіма суб'єктами права.

Мета дослідження – проаналізувати особливості правових механізмів здійснення правосуддя в Україні.

Завдання роботи: проаналізувати теоретичні аспекти правосуддя у контексті публічного управління; інтерпретувати поняття «правосуддя» у праві та публічному управлінні та охарактеризувати основні функції судової влади; провести загальну характеристику нормативно-правових засад здійснення

судочинства в Україні та здійснення правосуддя в умовах воєнного стану; визначити перспективи розвитку правосуддя в Україні; здійснити аналіз законодавчих положень, доктринальних позицій та матеріалів судової практики у контексті цивільного судочинства, як форми здійснення правосуддя.

Тому, цілком обґрунтовано, що поняття «правосуддя» було предметом наукових досліджень багатьох відомих вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: Л. П. Нестерук, В. В. Копейчиков, В. О. Лазаревої, І. Є., Марочкін, С. А., А. А. Герасімова, Д. М. Берової, В. М. Бозрова, Т. В. Варфоломеєвої, І. В. Гловюк, Л. В. Головка, В. Г. Гончаренка, В. О. Гринюка, Ю. М. Грошевого, В. С. Зеленецького, З. З. Зінатуліна, О. Ф. Кістяківського, К. Б. Калиновського, О. В. Капліної, М. О. Колоколова, О. П. Кучинської, О. М. Ларіна, Л. М. Лобойка, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, Я. О. Мотовіловкера, В. П. Нажимова, М. А. Погорецького, В. О. Попелюшко, В. М. Савицького, М. С. Строговича, Д. Г. Тальберга, Ф. Н. Фаткулліна, І. Я. Фойницького, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, М. Л. Якуба, О. Г. Яновської та ін.

Окрім того, мною було проведено дослідження управлінських традицій для перспектив розвитку української державності та утвердження ідентичності української політичної нації, яке було раніше представлене в вигляді тез доповіді у збірнику «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» від 20 лютого 2024 року.

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження правосуддя у контексті публічного управління.

1.1. Поняття «правосуддя» у праві та публічному управлінні.

Незалежна судова влада дійсно є одним із основоположних елементів демократичного суспільства. Вона забезпечує дотримання прав і свобод громадян, а також зберігає баланс між різними вдачами влади, що є критично важливим для функціонування будь-якої держави. Історичний розвиток українського судочинства дійсно має глибокі корені і включає в себе безліч важливих етапів. Від системи, що існувала за часів Київської Русі, до сучасних реформ, спрямованих на підвищення ефективності та прозорості судочинства, українська судова система зазнала значних змін.

Сучасний етап розвитку судочинства в Україні характеризується впровадженням нових технологій, реформуванням судових інституцій та підвищенням вимог до професійної підготовки суддів. Важливо також відзначити зусилля, спрямовані на боротьбу з корупцією в судовій системі, адже забезпечення справедливості та неупередженості судових рішень має надзвичайно важливе значення для суспільства. Поряд з цим, розвиток судової влади в Україні супроводжується різноманітними викликами, такими як політичний тиск, недостатнє фінансування та громадська недовіра. Тому подальші кроки реформування, а також активна участь суспільства у захисті судових інститутів є надзвичайно важливими для становлення сильної та незалежної судової системи.

Правосуддя є ключовим аспектом функціонування державної влади, що забезпечує справедливість і захист прав та інтересів громадян. На думку Л. П. Нестерук, правосуддя виступає не лише як основна функція судової влади, але й як критерій, за яким оцінюється ефективність діяльності судових органів в Україні. Воно є стрижнем судової системи загальної юрисдикції, визначаючи її роль у суспільстві та державі.

В. В. Копейчиков підкреслює, що правосуддя виконує особливу функцію в державі, яка здійснюється через проведення судових засідань для вирішення юридичних справ, що виникають з розбіжностей в правах та інтересах громадян і організацій, а також у випадках кримінальних справ. Судова влада застосовує законодавчо встановлені санкції до осіб, визнаних винними у вчиненні злочинів, або ж виправдовує невинних.

Таким чином, правосуддя не лише забезпечує дотримання закону, але й підтримує суспільний порядок і справедливість, виступаючи гарантом прав людини та основою демократичної держави. Правосуддя в Україні регулюється Конституцією України та законодавством України [1, с.18].

Наразі в Україні чітко виявляються системні проблеми у взаєминах між державними балансами та суспільством, які за останні роки суттєво знизили рівень довіри громадян до державних установ, зокрема до судової системи. Довіра населення є важливим джерелом сили державної влади та показником її ефективності. Влада, яка не має підтримки громадян і не викликає довіри, не може вважатися стабільною. Продовження такої ситуації на тлі загальної психологічної кризи може призвести до зростання соціальної напруженості. Тому одним із головних завдань судової влади в Україні є відновлення довіри населення, підвищення свого авторитету та соціального статусу. Аналіз проблем довіри суспільства до суду, як одного з показників його ефективності, дозволить окреслити шляхи оптимізації функціонування судової системи, підвищити авторитет суду в суспільстві й забезпечити підтримку судової реформи. Проблема недовіри до однієї з гілок державної влади свідчить про кризу єдності влади. Довіра до суду є частиною системної довіри до державних інститутів, отже, потребує комплексного підходу в її вирішенні. Водночас, деякі причини недовіри до судової влади закладені в нормативних актах і можуть бути спровоковані діями різних гілок влади. Ситуацію можуть виправити правозастосовна та правотлумачна практика, засновані на принципах верховенства права та розумінні легітимної мети права. Судова влада є

складовою державної влади, основи формування довіри до державних інститутів повинні реалізовуватися й у механізмах формування довіри до судів. Специфіка функцій та організації судової влади також визначає інструменти формування її позитивного іміджу в суспільстві. До ключових факторів, що впливають на формування довіри до суду серед учасників процесу, відносяться: а) автономність та безсторонність судових органів; б) неупередженість і всебічність судового процесу; в) справедливість судового рішення з матеріально-правової точки зору; г) справедливість судового розгляду в процесуальному плані, яка забезпечує рівні умови для всіх сторін; г) законність рішень і дій суду.[2 с.1].

У цій роботі аналізуються аспекти сутності та завдань правосуддя. Наголошується, що ефективна реалізація та судовий захист прав і свобод людини є необхідними для функціонування правової держави в Україні. Лише після прийняття Декларації про державний суверенітет України суди отримали нормативне закріплення незалежності від органів законодавчої та виконавчої влади. У часи існування радянського союзу суди не мали автономії від правоохоронних органів, а їх основними завданнями були охорона соціалістичного устрою, державного майна та покарання правопорушників.

Згідно з Конституцією України, діяльність судів охоплює здійснення правосуддя. Правосуддям розуміється, як реалізація судами адміністративної, господарської та цивільної юрисдикції з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, а також прав і інтересів юридичних осіб, що стосується утвердження верховенства права у вирішенні правових спорів. Також виділяються питання оцінки обґрунтованості кримінального обвинувачення, здійснення судового контролю, забезпечення безспірних прав, підтвердження юридичних фактів та уніфікація судової практики.

Підкреслюється, що реалізація правосуддя в умовах формування правової держави в Україні вимагатиме від судів орієнтації на ефективний захист порушених прав і свобод людини у своїй діяльності. Правосуддя повинно носити гуманістичний характер, а не формальний, при застосуванні норм права

судами. Правосуддя не є тотожним здійсненню судової влади, оскільки судова влада включає не лише суди, але і державні органи, що забезпечують організаційні, кадрові, матеріально-технічні й інформаційні аспекти процесуальної діяльності судів.

Забезпечення незалежності судів і суддів є складним процесом, що потребує від різних учасників вжиття багатогранних заходів для функціонування справедливого, неупередженого та об'єктивного суду. Основна роль у забезпеченні цієї незалежності покладається на органи суддівського врядування, які виступають відповідальними суб'єктами з права здійснювати ці функції, а також співпрацювати з іншими уповноваженими особами під час їх реалізації. В умовах недостатньої законодавчої та наукової обґрунтованості основ інституту суддівського врядування в Україні, актуальним стає проведення більш детальних наукових досліджень для визначення його теоретико-правової природи. Варто зазначити, що інститут суддівського врядування, як самостійний конституційний механізм забезпечення незалежності суддів, нещодавно отримав законодавче закріплення, хоча має тривалу історію становлення та перебуває на етапі формування. Сьогодні органи суддівського врядування займаються організацією і регулюванням процесів, пов'язаних із забезпеченням належного здійснення правових можливостей судової влади, а також захистом прав суддів, які безпосередньо впливають з концепції «незалежність суддів в Україні». Відзначається, що Вища рада правосуддя є вищим органом судової влади в Україні, що контролює інші органи суддівського врядування, між якими встановлені багатогранні відносини. Підзвітність у цьому контексті не передбачає управлінських функцій щодо інших органів, а означає, що Вища рада правосуддя: 1) відповідає за впровадження незалежності судової системи, плануючи свої дії та діяльність інших органів суддівського врядування на основі компромісу і балансу внутрішніх і зовнішніх факторів, а також формуючи нові адміністративні форми діалогу; 2) залучає нових учасників до вирішення питань своєї компетенції, зокрема шляхом делегування їм відповідальності за

реалізацію конкретних напрямів забезпечення незалежності судової системи; 3) забезпечує комунікативну взаємодію між усіма уповноваженими та зацікавленими сторонами в рамках багатоступінчастих процесів представництва судової гілки влади.

Правосуддя – це особливий вид державної діяльності, що виконується судом відповідно до закону і в порядку, установленому ним. Основна діяльність суду полягає у розгляді та вирішенні судових справ з метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, які гарантовані Конституцією України і законами, а також захисту прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Завершується процес винесенням обов'язкового рішення, яке має силу загальнообов'язкового акту.

Основні ознаки правосуддя полягають у тому, що: його суб'єктом може бути лише один державний орган це суд; його сутність полягає у розгляді та вирішенні судових; розглядаються справи відносно спорів, захисту прав і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб та держави; кримінальні провадження розглядаються у судовому процесі та приймаються визначені законом міри покарання щодо особи, яка вчинила злочин або ухалюють виправдовувальні вироки; вирішуються господарські питання; основною метою є забезпечення прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави, які гарантує Конституція України та закони України; закон визначає процедуру здійснення правосуддя на підставі законодавства України та на основі кодифікаційних актів, що регламентують порядок, процесуальну форму проведення судового процесу та ухвалення рішень судом; результатом здійснення правосуддя є відповідне судове рішення, яке має загальний і обов'язковий характер, судове рішення проголошується судом іменем України. Судові рішення прийняті в кожній справі мають законну силу і можуть служити основою для подібних справ у майбутньому.

Судова влада здійснюється через правосуддя в таких формах: цивільного судочинства, господарського судочинства, адміністративного та кримінального

судочинства, конституційного судочинства. Українське судочинство здійснюють Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції про що зазначено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Кримінальне судочинство полягає в забезпеченні захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що є учасниками процес та полягають у швидкому та повному розслідуванні злочинів, виявленні винних осіб і забезпеченні достовірного застосування закону, щоб особа яка вчинила злочин, понесла повну відповідальність, а невинна людина не була покарана.

Цивільне судочинство полягає в захисті прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави через розгляд і вирішення цивільних справ згідно до чинних норм законодавства.

Підприємства, організації та інші юридичні особи, а також громадяни, які займаються приватною діяльністю, в межах чинного законодавства можуть звертатися до господарського суду для захисту своїх порушених прав та законних інтересів відповідно до встановленої підвідомчості господарських справ.

Розгляд і вирішення цивільних, кримінальних та інших справ у судових засіданнях базуються на конституційних принципах. Всі ці принципи тісно взаємопов'язані і разом формують єдину систему. Кожен з них виконує свою незалежну роль, але між ними існують взаємозв'язок і взаємодія, визначені спільною метою і завданнями судочинства. Дія одного принципу впливає на реалізацію інших. [3 с. 25].

Органи правосуддя, які займаються вирішенням публічно-правових конфліктів, діють відповідно до правових норм завдяки діяльності, що формується водночас державою, правом та суспільством. У процесі реформування судової влади було ухвалено рішення запозичити успішні юридичні положення з інших країн, зокрема щодо обмеження кількості суддів і зміцнення матеріально-технічної бази судової системи. Безумовно, за час проведення реформ відбулося чимало змін, але слід визнати, що повноцінне змагальне судочинство в Україні і досі не функціонує.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що судова влада не потребує фактичного встановлення істини, достатньо наявності аксіоми, яка стверджує, що суд ухвалив рішення щодо певного юридичного факту з огляду на досягнення конкретної управлінської мети. Судове рішення є обов'язковим для всіх, тоді як інші органи публічної влади не мають таких виключних прав. Також частково виникає питання визначення компетенцій як одного з критеріїв, що окреслює функції публічної влади, що надає йому обмежувальний характер. Важлиаим аспектом діяльності судової вдали є компетенцію органів. Завдяки чітко визначеній компетенції забезпечується ефективно управління та розподіл функцій між особами повноправних інститутів. Що у свою чергу сприяє зменшенню правових конфліктів.[5 с. 1].

Згідно зі статтею 126 Конституції України судова влада є незалежною гілкою влади, яка має право проводити правосуддя на підставі Конституції України та законодавства України.

Судова влада є автономною та незалежною сферою публічної влади, що охоплює повноваження здійснення правосуддя, тлумачення правових норм і виконання відповідних контрольних функцій спеціалізованими органами, а саме судом. [6 с. 1].

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження правосуддя у контексті публічного управління.

1.2. Функції правосуддя.

Ще на ранніх етапах незалежності в Україні було встановлено поділ державної влади на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову владу. Реалізація цього принципу передбачає створення збалансованої системи повноважень, що запобігає концентрації влади в руках одного органу чи посадової особи. Водночас має дотримуватись правило, за яким три гілки влади не повинні бути абсолютно ізольовані одна від однієї або об'єднані під єдиним контролем. Це забезпечує шкiрну гілку ефективного виконання своїх функцій на користь людини, суспільства та соціального прогресу. Судова влада, незважаючи на свою незалежність, тісно пов'язана із законодавчою та виконавчою гілкою влади через численні вертикальні та паралельні зв'язки. Взаємодія між ними виробляється через систему спрямувань та протистоянь. Якщо законодавча влада відповідає на прийняття законів, а виконавча — на їх реалізацію, то основним завданням судової влади є вирішення правових спорів, які виконуються під час прийняття та виконання законів.

На сьогодні здійснення правосуддя розглядається як один із аспектів державної діяльності. В умовах цього розуміння науковці починають проводити паралелі між функціями судової влади та функціями держави, оскільки правосуддя, подібно до інших форм державної діяльності, здійснює функції держави. Хоча судова система залишається незалежною навіть від самого державного апарату, вона залучена до владного механізму держави. Водночас функції судової влади не обмежуються лише поняттям правосуддя як інструменту реалізації судової влади, адже в рамках правосуддя суд виконує численні процесуальні функції, які передують його організаційно-правовій функції. [7 с. 10].

Вчений та одночасно філософ Платон стверджував, що функції держави слід розподілити між відповідними органами та посадовими особами. Для підвищення ефективності управління він запропонував виокремити такі ключові функції, як управління, законодавство, правосуддя та військові справи. Усі ці функції повинні бути розподілені відповідно до природних здібностей тих, хто їх виконує, такий розподіл відповідає принципу добродетності. Платон, аналізуючи тиранію та її причини, наголошував, що вона виступає, коли всі починають виконувати всі функції, тобто коли кожен займається законодавством, управлінням і судочинством. Відомий філософ, Аристотель, вважав, що держава є цілним організмом, що складається з різних, несхожих частин: законорадчий орган, до функцій якого залучені всі вільні громадяни; адміністративний або урядовий елемент, який має основну функцію видавати накази; судові органи, відповідальні за правосуддя. Найбільш оптимальним державним устроєм Аристотель вважав політію, в рамках якої ці функції мають виконувати різні органи. Головним аргументом, що підтверджує цю позицію, є доведення доцільності виконання цих функцій, адже рідко можна знайти у одній особі стільки мудрості та добродетності, щоб вона могла однаково ефективно займатися законодавством, його реалізацією та справедливим судочинством.

Аристотель розрізняв законодавчу, виконавчу та судову гілки влади. Проблеми формування судової влади як незалежної та самостійної гілки державної влади в Україні залишаються актуальними та звертають увагу сучасних дослідників до аналізу й систематизації її функцій. Ця тема досі не отримала належного усвідомлення та глибокої розробки вітчизняної правової науки, що ускладнює побудову ефективної демократичної судової системи. У цьому контексті особливого значення набуває визначення ролі судової влади та її функцій у демократичній правовій державі. Попри значний науковий інтерес до цього питання, в юридичній науці немає єдиного поняття розцінення цього питання. Зважаючи на це, визначення ролі судової влади та її функцій в демократичній правовій державі набуває принципового значення.

Роздуми науковців, які досліджують функціонування судової влади, можна розділити на такі групи. Перше це дослідники, які переконанні, що судова влада здійснює одну функцію. Спитаючись на думку В. О. Лазаревої, до основної функцій судової влади віднесено захист прав і свобод людини і громадянина в суді, а правосуддя це форма реалізації функції. І. Л. Петрухін стверджує, що функції судової влади можуть бути прирівняні до її завдань. На думку, основною функцією його судової влади є розв'язання соціально-правових конфліктів та встановлення юридичних фактів. У своїй книзі І. Є. Марочкін зазначає, що функція судової влади полягає у вирішенні суспільно важливих справ з правовими наслідками. Деякі вчені вважають, що єдиною функцією судової влади є здійснення правосуддя, а всі форми судового контролю є вираженням цієї функції. Представники другої групи вважають, що завдання судової влади полягає не лише у здійсненні правосуддя та вирішенні справ. Однак вчені виділяють різну кількість ознак. Більшість науковців дотримуються позиції, згідно з якою судова влада виконує дві функції: здійснення правосуддя та здійснення правосуддя. Деякі вчені поділяють судовий контроль на контроль за судами загальної юрисдикції та контроль за Конституційним Судом України, розрізняючи таким чином три функції. Окрім судового адміністрування та судового контролю, багато дослідників розрізняють адміністративні функції та функції тлумачення. В. Д. Бринцев виділяє такі функції: правосуддя, судове управління, судовий нагляд, судові санкції. Пан С. Штогун класифікував функції на такі групи, що стосується здійснення правосуддя: функція судового контролю, організаційна функція та функції, пов'язані з примусовим виконанням судових рішень. Як немає єдиної думки щодо кількості судових функцій, так і в юридичній науці немає єдиного визначення поняття судових функцій. Досить чітке визначення, наведене в роботі А. І. Герасимової. На її думку, функції судової влади — це юридично закріплені напрями діяльності, тісно пов'язані з функціями держави і права, які відображають її зміст і призначення та спрямовані на захист прав, свобод і

законних інтересів. З зазначеного можна виокремити такі характеристики функцій судової влади :

- 1) обґрунтовуються на загальних функціях держави та права;
- 2) відображають сутність і значення судової влади;
- 3) є об'єктивно необхідні та юридично закріплені у напрямках судової діяльності;
- 4) еволюціонують і змінюються відповідно до потреб суспільства;
- 5) їх реалізація забезпечується юридичними методами та із застосуванням примусових заходів.

Проаналізувавши позицію науковців, я вважаю, що основну функцію судової влади все ж є правосуддя. Це обумовлено його конституційним характером, оскільки восьмий розділ Конституції України не тільки називається Правосуддм, а й містить норми прямих дій, які повноцінно регулюють процес з ним. [8 с. 1].

Нова Конституція України передбачає, що юрисдикція судів охоплює всі судові справи та кримінальні переслідування. Поряд з цим, особливістю функціонування судової влади є її роль на стороні держави, оскільки органи суду входять до єдиного комплексу державної влади. Судова влада підпорядковується різним інтересам держави, але завжди зберігає пріоритет праву, вважаючи його головною цінністю, що регулює відносини між державою і суспільством, а також їх взаємодію. Вона відрізняється від законодавчої та виконавчої влади затакими основними ознаками. Перше, судова влада виступає в ролі реактора, оскільки вона реагує на заяви, обвинувачення, клопотання та матеріали кримінальних справ, що надходять до неї на розгляд. Судовий процес може ініціювати особа, права якої були порушені, або держава через прокурора. Друге, судова діяльність регулюється більш суворими нормами. Суд повинен дотримуватися встановленого порядку, визначеного процесуальними правилами. Порушення таких норм часто призводить до втрати законних прав та інтересів учасників процесу. Третє,

рішення суду, що стали законними, мають обов'язкову силу для всіх громадян, організацій та посадових осіб різного рівня. Четверте, судова діяльність здійснюється за принципом загальної доступності.

Згідно зі Статуту Міжнародного суду, загальні принципи права використовуються для розв'язання спорів разом з діючими із застосуванням норм міжнародних договорів. Вони сприяють уніфікації права різних держав і слугують додатковим інструментом для усунення відсутностей у правовій базі. Поєднання принципів правосуддя та національних судових систем може служити основою для розроблення спільних підходів до здійснення судової діяльності, а також для створення умов формування єдиної, уніфікованої системи органів, що забезпечують судові процедури національного та міжнародного рівнів із захисту. Принципи правосуддя, формуються через рішення та визначення відповідних владних або уповноважених осіб та установ. Визначення закономірностей у наукових дослідженнях та їх подальша систематизація можуть стати підґрунтям для розроблення принципів, які у майбутньому отримають нормативне закріплення. Нормативно закріпивши систему принципів забезпечить прозорість та обізнаність усіх учасників судового процесу, що вагомо впливає на рівень правосвідомості осіб. Окрім того, система принципів надає підтримку та визначає напрямок розвитку правотворчості.

Досліджуючи питання процесуального правового режиму, Д. Давидов підкреслює, що для досягнення його ефективності "важливу роль відіграють процесуальні принципи, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів". Серед основних принципів правосуддя, вказаних дослідником, є: повага та дотримання прав і особи людини; процесуальна рівність; об'єктивність; економія процесу; вмотивованість у процесуальних рішеннях; гласність; відповідальність у процесуальних діях; професіоналізм; незалежність суддів і посадових осіб, що здійснюють правозастосування та інші. Важливо зазначити, що система цих принципів сприяє стандартизації підходів, а особливо в контексті правосуддя.

Однак, для реалізації правосуддя ключовою функцією цієї системи є можливість їх використання у випадках, коли законодавство має прогалини. Сутність правосуддя вкрай важко переоцінити, адже суди мають можливість змінювати право без формального скасування норм. Однак різне тлумачення правових норм можливе тільки в межах діючих правових принципів.

Конституція України визначає основні засади судочинства, серед яких:

1) рівність учасників; 2) забезпечення можливості доведення вини; 3) змагальність сторін; 4) підтримка державного обвинувачення в судді; 5) забезпечення прав обвинуваченого; 6) гласність та технічна фіксація; 7) розумні строки проведення судового процесу; 8) апеляційне та касаційне оскарження; 9) ухвалення судового рішення є обов'язковим.

Також слід акцентувати свою увагу на засадах судочинства, які закріплені в кримінальному, цивільному та адміністративному кодексах. Наприклад, Кримінально процесуальний кодекс України визначає основні принципи кримінального провадження, серед яких: "1) верховенство права; 2) дотримання законності; 3) рівність усіх перед усіма законам та судом; 4) повага до людини; 5) забезпечення права на особисту свободу; 6) житлова недоторканність та дію особистого володіння; 7) таємниця спілкування; 8) заборона втручатися в особисте життя; 9) недоторканність власності; 10) презумпція невинуватості та доведення вини; 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти своїх близьких; 12) заборона повторного покарання за одну й ту саму неправомірну дію; 13) право на захист; 14) доступ кожному до здійснення судочинства, судові рішення є обов'язковим.

Основні принципи цивільного судочинства: 1) верховенство права; 2) повага честі та гідності; 3) гласність та відкритість судового розгляду; 4) змагальність учасників справи; 5) диспозитивність; 6) пропорційність; 7) обов'язковість ухвалення судових рішень; 8) апеляційне оскарження; 9) право на касаційне оскарження судових рішень у визначених законом випадках.

Ще одна гілка здійснення українського правосуддя є адміністративне правосуддя, засноване на принципах: 1) верховенство права; 2) рівність сторін

перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового розгляду, а також фіксація судового розгляду; 4) змагальність учасників процесу, диспозитивність та дослідження усіх доказів у справі; 5) ухвалення судового рішення є обов'язковим; 6) право на апеляційний перегляд справи; 7) можливість касаційного оскарження; 8) розумні строки розгляду проведення судового процесу; 9) недопущення зловживати процесуальним правом; 10) компенсація витрат судового процесу фізичним та юридичним особам, щодо яких винесено законне рішення.

Важливим є принцип верховенства права, який є фундаментальним конституційним принципом. Вчений А. Баран зазначає, що верховенство права являє собою систему державного та суспільного ладу, в якій права і свободи людини визначають високою цінністю та забезпечують їх пріоритетами державної влади. Влада підлягає контролю закону та обмежувальним правом, що формує правовідносини, що усувають можливість беззаконня представників влади.

Принцип верховенства права є проявом природного права, який містить ідеальні, духовні та справедливі уявлень про право. Принципи правосуддя закріплені в міжнародних правових актах. Загальна декларація прав людини визначає рівність перед законом, принцип гласність, принцип справедливості, незалежності та неупередженості суду, а також презумпції невинності. Міжнародний пакт , що визначає громадянські та політичні права також закріплює ці принципи в статтях де'ять та чотирнадцять, доповнюючи їх принципом розумного терміну розгляду справи. У 1985 році Організація Об'єднаних Націй ухвалила основні принципи незалежності судової системи та декларації таких принципів судового процесу для потерпілих від злочину та користуванням службовим становищем, які також відобразили певні засади судочинства. Однак, зазначені нормативні правові акти міжнародного характеру мають тільки відкритий характер і не містять конкретного переліку засад судочинства.[9 с.30].

Обсяг доручень, що виконуються лише суди, та особливі характеристики судів визначають їх особливий статус серед інших правозахисних установ. Згідно зі статтею шість Конституції України державна влада в Україні ділиться на законодавчу, виконавчу та судову, чим відноситься до засад демократичної країни і тим самим забезпечується незалежність і самостійність кожної галузі України. Судами, зазначеними у Закону України «Про судоустрій й та статус суддів», є окружні суди, суди апеляційної інстанції, вищий спеціалізований суд та Верховний Суд України, які утворюють систему української судів. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суди, які здійснюють правосуддя на засадах права, гарантують права і свободи людини і громадянина, а також захист прав та суспільних, державних інтересів. Інтереси суспільства і держави гарантуються Конституцією і законами України. Судова юрисдикція охоплює стосунки, які створюються всередині суспільства.

Характеристики, які відрізняють судову систему від інших установ, включають:

- 1) розгляд і вирішення специфічних справ, що не підлягають компетенції інших органів; судові рішення оголошуються від імені України і є обов'язковими для всіх установ та суспільств;
- 2) судовий розгляд здійснюється за порядком, який визначений законодавством;
- 3) незалежність суду під час розгляду справ (суди здійснюють правосуддя незалежно один від одного).

Судочинство України влади складається з двох основних складових: влада реалізується лише спеціально уповноваженими судами, тобто судами, які наділені виключно відповідними функціями.

Судочинство в Україні здійснюється на основі таких функцій: здійснення судочинства; здійснення конституційного контролю; нагляд за дотриманням законності та вмотивованого судового рішення та законних вчинків органів влади та їх посадовими особами; с органів суддотворення

сдівського врядування; надання роз'яснень судом щодо законного ухвалення рішення; створення державної судової адміністрації та її територіальних управлінь.

Значна увага в правоохоронній діяльності приділяється здійсненню правосуддя, яке є основною формою впровадження судової системи та покликане виконувати завдання, що стоять перед державою. Правосуддя виступає одним із ключових напрямків правозахисної діяльності і є важливою функцією, яка тісно пов'язаним з судоустроєм. Його характеристики дозволяють охарактеризувати правосуддя як систему, що функціонує в рамках цивільного судочинства адміністративного та кримінального судочинства, господарського та конституційного судочинства. Така діяльність відбувається в установлених нормами закону процесуальній формі під час судового розгляду з участю всіх учасників судового розгляду та спрямована на встановлення фактів справи, виявленні істини через дослідження доказів, що завершується винесенням судового рішення з урахуванням норм законодавства. У більш стислій формі можна зазначити, що правосуддя це правозахисна діяльність судів загальної юрисдикції, яка здійснюється на основі діючих норм та в чіткому дотриманні законодавства України, міжнародних договорів та угод. Здійснення правосуддя відноситься лише до повноважень судоустрою України.

Заглядаючи до основного українського закону, а саме Конституції України, ми бачимо, що суди виступають єдиними органами, які мають помноження вести правосуддя чим виконують одну з основних функцій держави. Правосуддя має свої специфічні особливості, включаючи особливу систему та порядок реалізації, що детально визначено діючим законодавством України. Воно полягає у можливості ухвалення рішень у справах виключно судами. Як ключовий елемент судової влади держави, правосуддя має певні характеристики, які відрізняють його від других повноважень держави. Зокрема, правосуддя є виключною компетенцією судів, які входять до судоустрою країни. Конституція та Закон «Про судоустрій та сткесус суддів»

забороняють судам передавати свої функції іншим органам, установам, підприємствам чи посадовим особам. [12 с.6].

Відповідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», функції судів у здійсненні правосуддя покликані зміцнювати законність і правовий порядок у державі, запобігати злочинам та іншим протиправним діям, а також захищати права і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, у різних пряхах власності. Конституційний Суду України та загальні суди здійснюють судочинство в Україні.

Законодавство України можуть встановлювати і інші принципи щодо провадження в судах окремих категорій. Якщо буде неповага до суду та суддів, винні бути притягнуті до відповідальності за законом. Судова влада є набагато більш комплексною, ніж здійснення правосуддя. Virізнюють організаційні та інформаційно-аналітичні заходи, тобто огляд судової діяльності, проведення статистичних аналізів судочинства, доведення окремих рішень до державних установ, органів влади, організацій, спрямованих на усунення порушень законодавства, розгляд скарг учасників справи та інше.

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» визначає основні завдання судоустрою, а саме: забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства тощо. До обов'язків судів входить охорона правопорядку, запобігання злочинам та іншим злочинам, громадський порядок, у якому реалізуються політичні, соціально-економічні та особисті свободи людей, а також захист від втручання в політичні та з'явиться економічна система. Завданням судової влади є своєчасний і належний розгляд справ і спорів по суті. Громадськість бере участь у судовому процесі через громадських експертів і присяжних. Судовий процес у цивільному та кримінальному провадженні завершується ухваленням законного рішення та постановленням вироку. Рішення, які виносить суд оголошуються судами іменем України і є зобов'язальними для звернення їх на виконання по усій країні. Такі судові рішення називаються правовими актами і є обов'язковими для фізичних та юридичних осіб.

Судоустрій має кілька характеристик, які допомагають зрозуміти його природу, цілі та порядок дій усіх учасників у процесі правосуддя. Це також дозволяє відрізнити правосуддя від інших проявів судової влади та інших видів правоохоронної діяльності. Воно здійснюється на основі законодавчих норм України, ґрунтуючись на таких юридичних актах як Цивільно-процесуальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, що детально регулюють процес, процесуальний вид судового процес та ухваленням судом.

Характеристики правосуддя, за якими розслідуються справи, є:

1. Проведення судового процесу включає в себе розгляд і вирішення цивільних справ у судах, що стосуються захисту прав, законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави. Це також передбачає розгляд кримінальних справ у судовому порядку і застосування законних заходів покарання для осіб, які вчинили злочини, в залежності від їхньої винуватості або невинуватості. Крім того, суди розглядають господарські спори між учасниками господарських відносин. Члени третейського суду та інші учасники процесу беруть участь у слуханнях, які проводяться у відкритому і усному режимі. Головуючий, який є професійним суддею, виконує керівну роль та відповідає за дотримання законності під час розгляду справи.

2. Судові слухання відбуваються за участі сторін, таких як обвинувачення та захист у кримінальному процесі, а також позивач і відповідач у цивільному та господарському судочинстві. Обидві сторони мають рівні права та обов'язки щодо захисту своїх законних інтересів. Конкуренція в судовому процесі забезпечує суду можливість всебічно, повно та об'єктивно розглянути справу і ухвалити правильне рішення.

3. Під час розгляду справ, обговорення нових питань та ухвалення рішень ми строго дотримуємося вимог процесуального законодавства. Громадяни мають право звертатися до суду або брати участь у відносинах із судом лише в певних випадках: якщо вони є свідками, потерпілими, підозрюваними,

підсудними або обвинуваченими (у кримінальному процесі), а також відповідачами в цивільному процесі.

Отже, дотримання встановлених процесуальних норм має ключове значення. Невиконання чи порушення процедур, передбачених процесуальними законами, може бути підставою для повторного судового розгляду або навіть призвести до скасування прийнятого рішення. Протягом самого розгляду справи дійсно чітко слідувати процесуальним нормам, оскільки це створює умови для справедливого та належного розслідування й вирішення справи. Процесуальний підхід до вирішення цих питань є фундаментальною гарантією об'єктивності та ефективності судового процесу. Хоча це іноді може спричинити затягування процесу або суттєві матеріальні витрати, держава свідомо обирає такий шлях, щоб забезпечити захист прав суспільства.

Судоустрій має диспозитивний характер, що означає, що він призначений для осіб, які мають інтерес до вирішення процесуального спору. Цей аспект відповідає концепції, згідно з якою суб'єкти права повинні самостійно проявляти зацікавленість і прикладати зусилля для захисту своїх прав і інтересів. В той же час, судова діяльність стає обов'язковою та імперативною у випадках вчинення злочину або інших протиправних дій, що передбачає покарання винних.

4. Докази є фундаментом всіх судових рішень. У судовому процесі оцінка та аналіз доказів стають ключовими для визначення результату справи. Суд має обов'язок ретельно вивчити всі обставини, що мають значення для правильного вирішення питання. Під час розгляду спору необхідно довести будь-яке право, інтерес, юридичну ситуацію або вимогу.

5. Юрисдикція судів. Судові рішення ухвалюються судами від імені України і є обов'язковими для виконання на всій її території. Рішення, що набрали законної сили в кожній окремій справі, є такими ж обов'язковими для всіх фізичних та юридичних осіб, яких це стосується, як і законодавчі акти. Жоден інший орган влади не має права ставити під сумнів обов'язковість виконання судових рішень. Після того, як судове рішення стає остаточним,

воно отримує незворотний характер, і навіть суддя, який його виніс, не може його змінити. Залишивши в силі рішення першої інстанції, вищою судовою інстанцією, таке рішення набирає законної чинності та безперечного авторитету в усіх органах державної влади та між посадовими особами; при необхідності виконання судового рішення може бути примусовим. Це сприяє гарантуванню захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, громадських організацій, а також владних установ.

б. Творчий аспект здійснення правосуддя у складному та багатогранному правовому середовищі передбачає пошук істини та достовірне встановлення фактів, що мають юридичне значення у конкретній справі, а також необхідність точної правової оцінки цих обставин. При цьому важливу роль відіграє особисте переконання судді.

Конкретний список незалежних принципів, на яких ґрунтується судова система України, міститься в Конституції України та в Законі України "Про судоустрій та статус суддів". Недотримання таких засад судочинства автоматично призводить до порушення інших, отже, всі засади та функції судоустрою залежать один від одного та обумовлюються взаємно. У таких умовах можуть виникати передумови для ухвалення незаконного рішення.

Система принципів правосуддя є певною моделлю, яка розкриває природу та сутність правосуддя, а також окреслює заходи, необхідні для досягнення поставлених цілей. У зв'язку з цими основними засадами:

1) законність. Законність є загальним принципом правосуддя та судового процесу, що забезпечує безумовне дотримання законів усіма учасниками правовідносин, особливо представниками судової влади в державі. Конституція України відносить принцип законності до основних засад правосуддя в країні. Згідно зі статтею 6 Конституції, органи законодавчої, виконавчої та судової влади реалізують свої повноваження в межах, визначених Конституцією, і відповідно до законів України, що підтверджує, що принцип законності базується на конституційних нормах. Універсальний принцип правосуддя та судочинства полягає у дотриманні та виконанні законів усіма учасниками

правовідносин, зокрема представниками судової влади. Принцип законності, згідно з Конституцією України, є одним з основних принципів правосуддя в державі. Відповідно до статті 6 Конституції, органи законодавчої, виконавчої та судової влади реалізують свої повноваження в межах, визначених Конституцією, і відповідно до законів України. Це підтверджує, що принцип законності ґрунтується на конституційних положеннях;

2) рівність перед законом і судом. Правосуддя в Україні базується на принципах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, незалежно від статі, кольору шкіри, віку, раси, мови, релігійних переконань, політичних поглядів, національного походження, соціального чи службового статусу, роду діяльності, місця проживання та інших факторів. Принцип рівності включає два ключові аспекти: єдність суду та єдність права. Єдність суду означає відсутність дискримінаційних судів у державі. Єдність права свідчить про те, що в Україні функціонують одні й ті ж правові норми для всіх громадян, що є ознакою справжньої демократичної держави. Це передбачає не лише надання прав, а також їх реалізацію та можливість застосування юридичної відповідальності відповідно до законодавства, що регулює правосуддя;

3) забезпечення доведеності вини. Принцип, який передбачає всебічне дослідження, вибір та перевірку доказів у кримінальному процесі, а також забезпечення доказовості невинуватості. Основним елементом цього принципу є презумпція невинуватості, закріплена в статті 62 Конституції України. Ця презумпція означає, що особа вважається невинуватою в скоєнні злочину і не підлягає кримінальному покаранню, поки її провина не буде доведена в законному порядку та підтверджена обвинувальним вироком суду. Як винуватість, так і невинуватість повинні бути підтверджені в судовому розгляді та слідстві. Враховуючи презумпцію невинуватості, особа вважається невинною, тому обвинувачення зобов'язане довести її провину;

4) здійснення правосуддя виключно судами є основоположним принципом, на якому ґрунтується діяльність судочинства. Це означає, що лише

суди мають право розглядати кримінальні, цивільні та інші справи на території України. Правосуддя може виконуватися лише судами. Особи, які незаконно виконують судові функції, несуть відповідальність відповідно до закону. Згідно з цим принципом, рішення суду (вироки та інші судові акти), які набули законної сили, мають загальнообов'язкову силу і підлягають обов'язковому виконанню. Лише вищі судові інстанції мають право скасовувати або змінювати судові рішення, дотримуючися встановлених процесуальних норм і гарантій у рамках апеляційного чи касаційного провадження;

5) самостійність судів та незалежність суддів. Суди здійснюють правосуддя автономно, а судді в процесі виконання своїх обов'язків є незалежними. Вони підкоряються виключно закону і не несуть відповідальності перед кимось іншим. Незалежність суддів полягає у їх вільному виконанні процесуальних дій при здійсненні правосуддя, розгляді справ відповідно до нормативних актів матеріального і процесуального права, з урахуванням професійних суддівських уявлень, при умовах, що виключають зовнішній вплив. Незалежність суддів можна охарактеризувати кількома аспектами: зовнішня незалежність (незалежність від впливу з боку органів законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо); внутрішня незалежність (стійкість в умовах впливу всередині судової системи); особиста незалежність суддів (об'єктивність і справедливість у вирішенні правових суперечок значною мірою залежать від моральних якостей осіб, які виконують судову владу); підпорядкованість суддів лише закону;

б) незмінюваність суддів. Незмінюваність суддів полягає у тому, що професійні судді судів загальної юрисдикції займають свої посади безстроково. Цей принцип незмінюваності та недоторканості свідчить про підвищення ролі і автономії судової влади. Судді, обрані Верховною Радою України, займають свої посади до 65 років. Вони можуть бути звільнені до досягнення цього віку лише з підстав, визначених у статті 126 Конституції;

7) право на судовий захист. Це є гарантією для особи захистити свої права, свободи та законні інтереси в незалежному та неупередженому суді, що

утворюється відповідно до закону. Відповідно до Конституції України, суд забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина. Закон України «Про судоустрій» також передбачає, що всім учасникам правовідносин в Україні забезпечується захист їх прав, свобод і законних інтересів незалежним і неупередженим судом, створеним відповідно до закону. Кожен має право оскаржити в суді рішення, дії або бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також посадових осіб;

8) правова допомога при вирішенні справ у судах. Правова підтримка при розгляді справ у судах - це право, яке має кожна особа. Якщо виникає потреба у вирішенні справи в суді, людина має право на отримання правової допомоги. Процес надання цієї допомоги, а також умови її отримання регламентуються процесуальним законодавством. Відповідно до статті 59 Конституції, громадянин має свободу у виборі захисника своїх прав, що свідчить про можливість участі в наданні правової допомоги інших осіб. Кожна людина має право на отримання правової допомоги під час розгляду справи в суді. Умови та порядок надання такої допомоги регулюються процесуальним законодавством. Відповідно до статті 59 Конституції, громадянин має право самостійно обирати захисника своїх прав, що свідчить про можливість надання правової допомоги також іншими особами;

9) право на оскарження судового рішення. Право на оскарження судового рішення — це можливість, що надається учасникам судового процесу та іншим особам відповідно до випадків і порядку, визначених процесуальним законодавством. Учасники судового процесу та інші особи мають право на апеляційне та касаційне оскарження рішення суду.;

10) забезпечення обвинуваченому права. Гарантування обвинуваченому права на захист реалізується через використання процесуальних засобів, що дозволяють йому оскаржувати пред'явлене обвинувачення. Суд, прокурор, слідчий та дізнавач зобов'язані вжити всі передбачені законом заходи для всебічного, повного та об'єктивного розгляду обставин справи, виявляючи не лише докази, що підтверджують обвинувачення, але й ті, що можуть

виправдати обвинуваченого, а також обставини, що можуть пом'якшити його відповідальність.[14 с. 23].

Процесуальний закон у кримінальному процесі надає обвинуваченому широкий спектр прав, які дозволяють йому ефективно захищатися від пред'явленого обвинувачення. Серед цих прав є: знати суть обвинувачення; надавати пояснення або відмовитися давати свідчення; подавати докази; висувати клопотання; мати право на захисника та можливість приватної зустрічі з ним до першого допиту; ознайомлюватися з усіма матеріалами справи; подавати відводи; оскаржувати дії та рішення дізнавача, слідчого, прокурора, судді та суду; а також використовувати право на останнє слово. Окрім того, процесуальне законодавство у кримінальному процесі встановлює обов'язки для органів, які пред'явили звинувачення. На суду встановлено відповідальність, що до першого допиту у судовому засіданні, обвинувачений має бути проінформований про право на захисника, має бути забезпечена можливість захисту обвинуваченого у рамках законних заходів.

Гласність у судовому розгляді означає проведення відкритого судового розгляду справи, що дає можливість здійснити своє право на отримання усної або письмової інформації про результати розгляду справи. Принцип гласності передбачає прозорість судової процедури. Цей принцип гарантує прозорість судової процедури У випадку розгляду кримінальної справи, вирок завжди оголошується публічно, навіть якщо процес проходив у закритому слуханні. Основна метою є надання можливості усім громадянам, які не беруть участі у процесі, бути присутніми під час розгляду справи. Це сприяє демократизації правосуддя. Гласність судового процесу є ключовою умовою для неупередженого, об'єктивного й всебічного вивчення обставин справи та ухвалення законного судового рішення судом.

Принцип загальності сторін надає у визначеному законодавством рівних можливостей для учасників судочинства, які можуть використовувати засоби захисту своїх прав і інтересів в умовах змагального процесу. Суд виконує роль органу, який активно сприяє пошуку істини, контролює правомірність дій

сторін та гарантує неухильне дотримання всіх процедурних норм, передбачених законом. Важливою умовою змагальності є рівноправність сторін обвинувачення і захисту під час розгляду справи. Це забезпечує всебічність дослідження доказів, встановлення істинності фактів судом та, зрештою, прийняття справедливого рішення.

Мова судочинства в Україні, відповідно до діючого законодавства, є державна мова. Згідно зі статтею 10 Конституції України, офіційною мовою в країні є українська. Використання національної мови у судочинстві є ключовим для забезпечення гласності процесу, оскільки всі присутні в залі мають змогу сприймати та оцінювати все, що відбувається під час судового засідання. Кожен учасник процесу, спілкуючись рідною мовою, отримує можливість повністю реалізувати свої процесуальні права та виконувати обов'язки, які покладені на нього законом.

Розгляд справ у суді може бути як колегіальним, так і одноособовим. У судах першої інстанції справи розглядає суддя індивідуально, колегія суддів або суддя у поєднанні з народними засідателями; також за певних умов, передбачених процесуальним законодавством, це може робити суд присяжних.

Суддя, який самостійно озглядає справу, виконує функції суду. Апеляційний та касаційний розгляд справ, а також інші випадки, передбачені законодавством, проводяться судом колегіально, до складу якого входять щонайменше три професійні судді. Справи, що розглядаються в порядку повторної касації, аналізуються суддями відповідної палати (Військова судова колегія) Верховного Суду України згідно до вимог чинного процесуального законодавства України. Важливим елементом колегіальної діяльності є участь народних засідателів і присяжних у роботі суду, що відзначається у Конституції України.

Допомога прокурорам у судовому розгляді. У процесі надання сприяння прокуратурі прокурори беруть участь у зборі доказів та висловлюють суду свої аргументи щодо застосування кримінального законодавства та визначення покарання для підсудних. Прокурор виконує цю функцію. Взаємозв'язки між

прокуратурою та судом базуються на принципах змагальності і рівноправності сторін, незалежності суддів та суворості законності. Протягом судового процесу прокурор підтримує позицію в суді, маючи рівні права з іншими учасниками процесу. Прокурор виконує свої функції на всіх етапах розгляду справи, незалежно від своєї посади, навіть у разі відмови від обвинувачення. Прокурори діють від імені держави та сприяють дотриманню закону, переслідуючи злочини в межах, узгоджених судовим слідством.

Обов'язкове здійснення виконання рішення суду, яке набуло чинності, підлягають обов'язковому виконанню всіма державними органами на території країни, місцевим самоврядування та його посадовими особами, об'єднаннями громадян, а також іншими установами та фізичними особами в межах територій країни. Такі рішення є обов'язковими для виконання як громадянами, так і юридичними особами в усіх регіонах країни. Процесуальний закон визначає обов'язковість врахування судових рішень іншими судами, органами прокуратури, органами слідства та дізнання.

Підтримка державного обвинувачення в суді прокурором полягає в участі прокурора в процесі розгляду доказів та наданні суду своїх аргументів щодо застосування кримінального законодавства та визначення покарання для обвинуваченого. Обов'язок підтримки обвинувачення покладається на прокурора. Протягом судового процесу прокурор представляє державне обвинувачення, користуючись при цьому рівними правами з іншими учасниками процесу. Його роль у підтримці обвинувачення триває протягом усього розгляду справи, незалежно від обраної позиції, навіть коли він відмовляється від обвинувачення. Прокурор діє від імені держави, тому зобов'язаний дотримуватись закону і підтримувати обвинувачення в тій мірі, в якій воно підтверджується під час судового слідства.

Зобов'язальність судових рішень полягає в тому, що рішення судів, що набрали законної сили, повинні виконуватись усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їхніми посадовими особами, об'єднаннями громадян, а також іншими організаціями і приватними особами на всій

території України. Такі рішення є обов'язковими для виконання всіма державними органами, органами місцевого самоврядування, їхніми представниками, об'єднаннями громадян, а також фізичними та юридичними особами на території України. При цьому обов'язковість врахування судових рішень для інших судів, прокуратури, слідства і дізнання визначається процесуальним законодавством.

Законні рішення іноземних судів у цивільних, трудових і сімейних справах, а також кримінальні вироки, що стосуються конфіскації майна та відшкодування шкоди потерпілим. До них відносяться також рішення іноземних арбітражів і акти інших органів іноземних держав, уповноважених розглядати вказані справи. Всі ці рішення підлягають визнанню та виконанню на території України відповідно до міжнародних договорів. В Україні виконання рішень іноземних судів є обов'язковими.

У судовому порядку також розглядаються питання щодо застосування примусових заходів медичного характеру до окремих осіб, умовного або дострокового звільнення від покарання тощо. Правосуддя в цивільних справах полягає у розгляді та вирішенні спорів, що виникають у рамках цивільно-правових відносин у державі, пов'язаних із захистом прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, а також у винесенні неупереджених рішень. Функція правосуддя також поширюється на випадки, коли потрібно офіційно засвідчити юридично значущі факти, такі як зникнення безвісти особи, її визнання померлою або обмежено дієздатною. Лише суд має право позбавити громадянина можливості розпоряджатися своїми правами через душевну хворобу. До повноважень судових органів також відносяться скарги на неправомірні дії посадових осіб, які обмежують права громадян.. [16 с. 12].

Розділ 2. Нормативно-правові засади діяльності суду: загальна характеристика.

2. 1. Нормативні основи організації судочинства в Україні.

Досить спірним є те, що в законодавчій термінології відсутнє визначення як самого поняття, так і терміну «засади» та пов'язаних із ними категорій. Варто зазначити, що навіть у вітчизняних суспільних або юридичних енциклопедичних виданнях не пропонується чітко визначити такі терміни, як «адміністративно-правові засади», «правові засади» чи «засади».

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови то він визначає наступні терміну засад:

1. Основа чогось, тобто, на чому ґрунтується, базується будь-що;
2. Вихідне, основне положення, принцип; фундамент світогляду, стандарти поведінки;
3. Способи та методи здійснення будб-чого.

В статті 129 Конституція України термін «основні засади» судочинства визначає основоположні принципи, на яких базується здійснення правосуддя. Відповідно основними принципами судочинства є: законність; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів, у доведенні перед судом їх переконливості; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; забезпечення обвинуваченому права на захист; гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом; обов'язковість рішень суду.

Таким чином, як можна помітити із зазначених конституційних положень, категорія «засади» має схожість із категорією «принципи». У лексичному значенні ці терміни часто ототожнюються, після чого обидва

позначають основоположні положення, що пропонують основу функціонування певної системи чи процесу.

Вченні вважають терміни «засади» та «принципи» рівнозначними поняттями Л. Лобойко, В.Навроцька, В.Тацій та інші. Так, Л. Лобойко вважає, що принципи здійснення кримінального процесу це вихідні положення юридичних актів, які показують політичні та правові ідеї і показують мету та ціль роботи сторін обвинувачення і захисту та суду щодо досудового розслідування і судового процесу.

Існують різні думки щодо поняття принципів та засад здійснення с судочинства. О.Хотинська тверджує, що коли мова йде про засади здійснення судочинства, то необхідно розуміти принципи судоустрою. Термін «принцип» більш поширений, а ніж «засада», поглинаючи крайню дефініцію. Різні автори по різному розрізняють систему засад. Ось, І. Факас пропонується класифікувати конституційно-правові принципи здійснення правосуддя у судах загальної юрисдикції на декілька видів, а саме на такі підсистеми: до принципів здійснення діяльності судів загальної юрисдикції належить принцип територіальності та спеціалізації судів як основа побудови судової системи судів загальної юрисдикції та принцип здійснення організації судової системи судів загальної юрисдикції. Такі принципи мають поділ ще на: конституційні матеріальні та конституційні процесуальні. С. Нечипорук визначав систему принципів здійснення та функціонування української судової системи, згрупував такі принципи на чотири групи: принципи, що визначають конституційні засади судової влади; принципи судоустрою (організації) судової влади; принципи судочинства; принципи, що встановлюють процесуальні гарантії прав людини при судочинстві.

Згідна з позицією З. Топорецької. Вона визначала що більш кращим принципами судової діяльності можна поділити на засади судової системи та принципи судочинства. Узагальнюючи основні риси та властивості засад організації судової влади. А. Борко визначає їх як систему законодавчо зазначених й гарантованих державою, встановлених ідейно-політичним рівнем

розвитку суспільства, стабільних вихідних концептуальних основ організації судоустрою та судових установ, які встановлюють вимоги, закономірності й план створення судоустрою.

З філософської погляду засади, це теоретичні положення, виявляючи їх найбільші характеристики та взаємозв'язки. Ці принципи забезпечують норму та регулятивну функцію, спрямовуючи стимулюючи людей до дій. Вони ізнання та супроводжують цього, слугуючи способом аналізу й розуміння об'єктів. Одночасно, вагальних теоріях права, галузевих юридичних науках та в міжнародному праві немає однозначного трактування сутності, змісту та форми створення принципів права, що негативно позначаються на правовстановлюючій практиці.

Важливо зазначити, що будь-яка судова система ґрунтується на чотирьох основних правових принципах легітимізації: розподілі влади, верховенстві права, незалежності та неупередженості суду (суддів). Ці чотири принципи деталізуються в основах організації судової системи та формують базу для різних моделей підзвітності. Правові засади можуть відрізнитись за значущістю в різних суспільствах в залежності від їх об'єктивних умов та сприйняття цих умов суспільством. Суть справи полягає в тому, що різні суспільства можуть надавати перевагу певним принципам у різні етапи свого розвитку. В результаті цього суспільно-історичного розвитку існує широкий спектр інст.

Автори підручника «Судоустрій України» виокремили низку принципів, що регулюють організацію та функціонування судів, а саме: здійснення правосуддя виключно судами; доступність правосуддя; спеціалізація, територіальна юрисдикція та інстанційність; незалежність суддів і їхня недоторканність; верховенство права; дотримання законності; поєднання одноособового та колегіального розгляду справ; залучення народних засідателів і присяжних до суду першої інстанції; гласність та відкритість судового процесу; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність; диспозитивність; оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку; обов'язковість виконання судових

рішень; використання української мови у судочинстві; підтримання державного обвинувачення в суді; надання правової допомоги; доказування вини (презумпція невинуватості); з'ясування обставин у справах, що є принципом адміністративного судочинства.

Проте, автори згаданого підручника більше наголошують на принципах організації судочинства, ніж на принципах організації судоустрою при виокремленні основних аспектів функціонування суду. Важливо зазначити, що судоустрій включає не лише суди та суддів, тому принципи його організації є значно більш обширними. Щоб було зручніше потрібно ці принципи слід класифікувати.

Більшість вчених, юридичні принципи поділяються на загальні та спеціальні. Так, представники публічної школи рахують, що загальні принципи організації й функціонування публічної організації діяльності слід віднести до всієї системи державної влади, тоді як спеціальні принципи застосовуються лише до окремих підсистем, структур такої системи або окремих державних інститутів.

Не вдаючись в обговорення класифікаційних критеріїв для поділу принципів на різні групи, відзначимо, що наведене вище класифікація, тобто поділ принципів організації на загальні і спеціальні. Загальні принципи організації судової системи включають в себе ті, що відносяться до організації діяльності всієї судової системи і ті які спеціальні, що відносяться до окремих структурних елементів цієї системи (судових установ та організацій). Це викликає найбільше занепокоєння, оскільки його можна об'єднати в матрицю. Але саме через її різноманітності виникає питання про практику впровадження. Тому ми невиділяємо всі загальні принципи організації судової системи, ми визначаємо тільки основні, які закон України «Про судоустрій та статус суддів» відносяться до принципів територіальності, спеціалізації та матеріалізації.

Не враховуючи те, що правосуддя застосовується як у наукових дослідженнях, так і в юриспруденції, восьмий розділ Конституції України має

назву «Правосуддя». Однак поняття правосуддя не має чіткого нормативного визначення, і його трактування в наукових колах та Конституційним Судом України варіюється, що створює певні труднощі. Проте окремий розділ Конституції присвячений правосуддю, нормативного визначення цього терміна не знайдено, так само як і в інших правових актах. При аналізі змісту даного розділу виявляється, що він містить багато аспектів, які не є тотожними самій сутності правосуддя. У зв'язку з цим важко зрозуміти, чому законодавець у розділі «Правосуддя» Конституції України розглянув питання, що стосуються судочинства, судоустрою, організації судової влади та правового статусу суддів і інших суб'єктів. Хоча ці питання й пов'язані з правосуддям, вони не можуть бути розглянуті як його суть.

Так, як Конституція слугує правовою основою для всього законодавства, невизначеність і суперечності в понятті правосуддя призводять до певних юридичних наслідків під час ухвалення різних нормативних актів, а також впливають на наукові дослідження в цій галузі. У законодавстві та наукових визначеннях правосуддя характеризується як вид або сфера державної діяльності, функція судової влади, а також як певна система чи область. Аналізуючи восьмий розділ Конституції України, що присвячений правосуддю, стає очевидним, що законодавець включив до цього розділу безліч аспектів, які не безпосередньо стосуються правосуддя, а стосуються судового процесу, судової системи, формування судової влади, юридичного статусу суддів. [17 с. 14].

Суд здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Такий Закон вказує на юридичні принципи формування судової системи та організації правосуддя в Україні, які спрямовані на захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на принципах верховенства права, встановлює систему судів загальної юрисдикції, статус повноваження судді, присяжного, систему та механізм функціонування суддівського самоврядування та визначає організацію та загальні принципи

роботи судів а також регулює інші аспекти судової організації та статусу суддів.

Згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», основою організації судової системи в Україні є принципи, правові норми та процедури, які регулюють: організацію та функціонування судів; статус суддів; забезпечення єдності судової практики; виконання судових рішень на території України; фінансову, інформаційну та матеріально-технічну підтримку судоустрою; а також внутрішню діяльність судів, що координується органами суддівського самоврядування.

Встановлено, що принципи та завдання організації судової системи в Україні мають відповідати двом основним вимогам: перше, сприяти належному виконанню суддями своїх обов'язків, друге – не створювати можливостей для незаконного впливу на них. Зазначено, що при відокремленні завдань і функцій, що виконуються різними органами державної влади, не завжди можливо чітко розмежувати їх, тому ключовими функціями та завданнями організації судоустрою в Україні є: нормативно-проектувальна функція, яка орієнтована на організацію діяльності зі створення та узгодження проектів документів, а також внесення змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів; розпорядча функція, що передбачає формування організаційної структури та розподіл повноважень, обов'язків і відповідальності між різними ланками судової гілки влади в Україні; управлінська функція, яка підтримує визначення напрямків діяльності цих органів та організацію їх управлінських процесів; координаційна функція, що стосується визначення способів, форм взаємодії та підпорядкованості органів судової влади; забезпечувальна функція, що сприяє створенню умов для належного розвитку та ефективного здійснення правосуддя в Україні.

Резюмуючи вище сказане, основною особливістю сучасного стану функціональності системи організації судоустрою України є відсутність плановості, стратегічного бачення того, що кризові стани впливають на оптимізаційний розвиток сфери правосуддя. У надзвичайних умовах виникла

необхідність переходу від класичної форми організації судоустрою в Україні до цифрової, адже в умовах карантину та тотальної економії державних ресурсів, питання належної організації електронного документообігу та роботи «Електронного суду» є надзвичайно актуальним та своєчасним, так що в Україні це стане основою не тільки для забезпечення всебічного та повноцінного доступу громадян до правосуддя, а також оптимізує систему організації судоустрою загалом.

Виходячи з аналізу положень Конституції України та Закону України «Про судоустрій та статус суддів», встановлено, що функціональними основами судової системи в Україні є принципи її організації та правові основи функціонування судової системи (структурні компоненти системи, повноваження та інше). Нормативно правова база організації правосуддя в Україні - це є єдина категорія, яка вбирає в себе основи і принципи організації судової системи, не виявляючи її змісту і суті. Отже, правовою базою організації судоустрою в Україні є закріплені в законі нормативна база і принципи організації і діяльності судових органів та установ, що реалізуються органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) в межах своєї компетенції [18 с. 4].

Встановлено, що удосконалення судової системи, не проводиться сьогодні системно, хоча б тому, що на законодавчому рівні відсутні докладні процедури утворення та ліквідації судів в Україні. Уточнюються, що деякі проблеми пов'язані з утворенням та ліквідацію судів в Україні, впливають з повноважень Верховного суду (щодо майнових прав новоутворених чи ліквідованих судів). Це вказує на те, що основи реалізації значно розрізненні відповідно до різних законів і норм українського законодавств. В результаті поспішність проведення судової реформи може звести на нівець головну мету її реалізації – забезпечення права на справедливий суд і розширення доступу до правосуддя.

Тобто необхідно вирішити проблему виконання обов'язків голови суду при формуванні нового суду, за відсутністю можливості проведення зборів

суддів; запровадити нову підставу для звільнення суддів з адміністративних посад – висловлення недовіри голові суду або його заступнику, що допоможе закріпити єдині засади щодо управління судовою системою в Україні.

Пропонується пропозиція про необхідність удосконалення системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення судової системи. Система фінансування судової системи повинна показувати потреби, для того щоб була можливість ухвалювати судові рішення, що відповідають кількості розглянутих справ. Національна система фінансування судів базується на визначенні навантаження на одного суддю, але вона має бути простою, прозорою та відповідати публічному звіту, який кожен суд повинен один раз на рік публікувати. Щоб надійно зміцнити поділ влади, судові органи повинні брати участь у всіх етапах бюджетного процесу і нести відповідальність за фінансове управління судам, окремо і в цілому, в рамках виділеного їм бюджету. В умовах кризи, викликаній пандемією та оптимізацією судової системи в Україні бажано скоротити витрат на утримання органів та інституцій, але реалізація цього повина здійснюватися збалансовано, з урахуванням основних потреб забезпечення судової системи. Однак скорочення фінансування є недопустимим.

Встановлено, що процедура надання інформаційної допомоги більш не може розглядається як інструмент модернізації. Інвестицій у програмне забезпечення та розвиток інфраструктури більш недостатньо, для задоволення потреб громадської дуки та судових послуг. Судові органи повинні бути більш ефективними та надавати більш якісні послуги, бути більш прозорими та підзвітними при прийнятті організаційних та технічних рішень.

Оскільки впровадження окремих автономних додатків є складним процесом і вимагає іншої стратегії, ніж впровадження організаційних додатків та інфраструктури міжорганізаційної комунікації, необхідність розробки інформаційних процедур і впровадження практик, що відповідають складності завдання, стає очевидною. Це питання, перше, пов'язане з технологіями, які потрібно розробити, друге, з наявною законодавчою, організаційною та

технологічною базою та можливостями, а також зі ставленням суб'єктів, які мають здійснювати їх впровадження.

Аналіз міжнародного досвіду в організації судоустрою виявив такі позитивні аспекти, які можуть бути адаптовані до нашого законодавства. Сучасні європейські підходи до оцінки ефективності судової системи ґрунтуються на поєднанні принципу незалежності судів з принципом підзвітності перед громадянським суспільством в питаннях якості правосуддя та контролю витрат (країни ЄС). Крім того, розглядаються процедури належного фінансування електронних судових розглядів у таких країнах, як США, Великобританія та Німеччина, а також законодавчі акти щодо застосування штучного інтелекту в судовій системі. При формуванні судової системи важливо не прив'язувати її до адміністративно-територіального управління, а дотримуватися принципу максимальної близькості судових органів до споживачів судових послуг (Латвія, Литва, Польща, Болгарія). Призначення довічного голови Верховного Суду України (США) базується на чітко визначеній та законодавчо затвердженій процедурі його обрання та призначення.

Встановлено, що незалежність судової влади та кожного судді є необхідною умовою для гарантування справедливого і об'єктивного правосуддя. Розробляються напрямки та конкретні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до законодавства в сфері судової системи України, які в комплексі забезпечать: перше, функціонування судової системи в Україні; друге, розвиток комунікаційної взаємодії між органами суддівського врядування та самоврядування; третє, наближення норм національного законодавства до міжнародних мінімальних стандартів для ефективної роботи судової влади; четверте, підвищення рівня прозорості як організаційної структури судової системи України, так і діяльності окремих її представників; п'яте, сприяння забезпеченню довгострокової фінансової стабільності української судової системи; шосте, розвиток самоорганізованих складових української судової влади.

З цієї причини Закон України «Про судоустрій та статус суддів» аналізує Конституцію України та положення українського законодавства, встановлюючи організаційні засади судової системи України. Він дає змогу зрозуміти, що ця основа включає принципи організації судової системи та правову базу її функціонування. Я визнаю, що принципи тісно пов'язані між собою, проте не є однаковими. Отже, правова основа та принципи організації судової системи в Україні полягають у нормативній базі, закріпленій у законодавстві, а також в правилах структурування та діяльності судових органів і установ, що реалізується державними органами. [25 с. 16].

2.2. Особливості здійснення правосуддя в умовах воєнно стану.

З проголошенням України незалежною державою право кожної людини на судовий захист стало одним із основоположних прав, гарантованих Конституцією України. Це право, закріплене в багатьох конституціях розвинених країн, займає ключове місце в системі конституційно-правового статусу особи та є її невід'ємним елементом. Право на правосуддя включає низку важливих складових: доступність правосуддя, можливість оскарження та скасування судових рішень, незалежність і непередбаченість суду, рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, право на захист, відкритість судових розглядів, а також розгляд справи у строки, визначені законом. . Водночас в Україні тривають повномасштабні бойові дії, спричинені збройною агресією Російської Федерації.

Введення воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 «Про введення воєнного стану на території України» торкнулося усіх сфер життя українського суспільства. Судова система країни не є винятком.

У зв'язку із вторгненням російських військ в Україну 24 лютого 2022 року по всій території держави було введено воєнний стан. Судова гілка влади Судовий департамент уряду як і інші правові установи зазнав впливу війни звичайно вніс корективи в процес судового розгляду. Зрештою війна в країні не може не впливати на процес здійснення правосуддя. Але, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмеженим [38 с. 1].

Ситуація в Україні, особливо в умовах воєнних дій, створює серйозні віки для реалізації прав на судовий захист та справедливий суд. Під час збройних конфліктів порушення норм може призвести до безпідставних затримань розгляду справи, обмеження доступу до правової допомоги та права на судовий захист.

У період дії воєнного стану, згідно до Закону України “Про правовий режим воєнного стану”, робота судів залишається безперервною, а згідно другої частина статті 26 цього ж Закону забороняє будь-які форми скорочення або прискорення судового розгляду. Однак судова система зазнала серйозних втрат через війну та її наслідки, що вплинуло на організацію та перебіг судових процесів. На сьогоднішній день окремі суди України призупинили діяльність судд внаслідок бойових дії та тимчасової окупації. Водночас на звільнених від окупації території суди поступово відновлюють свою діяльність, забезпечуючи доступ до правосуддя.

З підстав повномасштабного вторгненням російських військ на нашу землю, активними бойовими діями та тимчасовою окупацією окремих районів, низка судів у Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Чернігівській, Харківській та Херсонській їх призупинилася. У зв'язку з цим, згідно з розпорядженнями Голови Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», було змінено територіальну підсудність судових справ.

Виконання таких повноважень Головою Верховного Суду стало можливим завдяки змінам, внесеним на початку березня до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів". Зазначена стаття, до якої внесено зміни, передбачає, що у випадках, коли суд не може здійснювати правосуддя з об'єктивних причин під час військового або надзвичайного стану, через стихійні лиха, військові дії, заходи боротьби з тероризмом чи інші непередбачувані обставини, може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в даному суді. Це відбувається відповідно до рішення Вищої ради правосуддя, яке ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом передачі справ до суду, що розташований найближчий до суду, який не здатний виконувати правосуддя, або до іншого конкретного суду. Якщо Вища рада правосуддя не може здійснювати такі повноваження, рішення приймається за розпорядженням

Голови Верховного Суду. Це рішення також слугує підставою для передачі всіх справ, що розглядалися судами, територіальна підсудність яких підлягає зміні.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зазначити, що зміна територіальної юрисдикції судів, розташованих на тимчасово окупованій території України, була реалізована через розпорядження Голови Верховного Суду. Це рішення було обґрунтоване необхідністю забезпечити правосуддя в умовах, коли діяльність певних судових установ є неможливою. Таким чином, справи, які раніше розглядалися судами на окупованих територіях, були передані до інших судів, що функціонують в Україні.

Цей процес, безперечно, є важливим етапом у підтримці правопорядку та забезпеченні доступу до правосуддя, оскільки він допомагає уникнути затягування розгляду справ і гарантує виконання судових рішень. Крім того, передача частини повноважень Вищої ради правосуддя Голові Верховного Суду демонструє, як судова система адаптується до викликів, які постали перед країною в умовах воєнного стану. Це, в свою чергу, сприяє прискоренню процесу зміни територіальної юрисдикції, що передбачено відповідними положеннями, згаданими раніше. Можна зробити висновок, що перегляд цих дозвільних правил залишається в компетенції Голови Верховного Суду. У результаті, володіючи такими повноваженнями, Голова Верховного Суду видав розпорядження про зміну територіальної підсудності судів, що знаходяться на тимчасово окупованій території України. У зв'язку з цим, всі справи, які розглядалися цими судами, були передані до інших конкретних судів.

Отже, деякі з повноважень, які наразі не виконуються Вищою радою правосуддя, були передані Голові Верховного Суду.

Суди розташовані на незайнятих територіях, потихеньку починають відновлювати діяльність своїх судів. Розпорядженням Голови Верховного Суду від 22 квітня 2022 року № 25/0/9-22 територіальна підсудність судів відновлено у деяких судах, де є належні умови здійснення судового процесу: Господарського суду Сумської області та Чернігівської області. Свої

повноваження поновили такі суди Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської області.

Також, розпорядженням Голови Верховного Суду від 04 травня 2022 року № 27/0/9-22 було відновлено територіальну підсудність судових справ 25 судів Чернігівської області. Вже 5 травня ці суди мали почати.

Водночас, суди, що раніше мали можливість розглядати справи, які належить до юрисдикції судів Чернігівської області, мали розглянути справи до визначеної цим розпорядженням дати. Так, одночасно, з поновленням діяльності роботи цих судів, залишається проблемним, оскільки багато приміщень судів були пошкодженими, а інші знесені повністю. Ще інші суди пограбовані, відсутнє комп'ютернезабезпечення та інші цінні речі.

Актуальним стало питання запровадження здійснення правосуддя дистанційно. Хоча таке питання було актуальним ще в лютому-березні 2020 року, коли пандемія Covid-19 стала безпрецедентною подією, яка охопила весь світ у 2020 році, кардинально змінивши життя мільярдів людей.

На початку 2020 Верховна Рада України року ухвалила закон, який надав можливість учасникам справи брати участь в судових засіданнях дистанційно, реалізувавши законе право на справедливий суд.

ДСА України розробила процедуру проведення відеоконференцзв'язку у судовому засідання за участю сторін за межами суду. Це спрощує проведення судових засідань з використанням відеозв'язку для суду та учасників процесу.

Дистанційний механізм проведення судових засідань, що не вимагає фізичної присутності учасників у залі суду, допоможе забезпечити функціонування правосуддя під час карантину. Однак ця практика також продемонструвала, що навіть в умовах війсьського стану можна забезпечити реалізацію прав громадян на розгляд їх справ в суді навіть таким чином.

Покои що в Україні немає безпечного місця. Майже щоденно на нашій території звучить сирена, що попереджає про необхідність особи (усім учасним процесу та працівнику суду) спуститися в укриття. Недотримання цих вказівок може привести до неприємних наслідків, які, мали місце в Миколаївській

області, коли в наслідок ракетного удару по адміністрації, де був розміщений Господарський суд Миколаївської області, трагічно загинули судівські працівники.

Отже, коли лунає сирена судові засідання повинні бути призупинені для переходу до укриття. Певна кількість вимушених перерв протягом дня може варіюватися, як і їхня тривалість, тому цю ситуацію необхідно розглядати та приймати рішення з врахуванням основних принципів судочинства та потреби в створенні безпечних умов працівникам суду та учасникам процесу.

Наступні кроки для збільшення можливості віддаленого судового розгляду також потребують належної технічної та нормативної бази.

Ініціативна група й далі продовжує роботу, щоб не тільки учасникам справи могла взяти участь судовому процесі віддалено, і щоб судді мали можливість працювати дистанційно. Розширення використання онлайн-ресурсу судового процесу перебуває в очікуванні, однак рекомендовано користуватися ресурсами «Електронного суду».

Електронна система після реєстрації в особистому Електронному кабінеті надає учасникам справи та їхнім представникам можливість надсилати документи до суду, отримувати додаткові документи, ознайомлюватися з матеріалами справи.

У період військового стану багато людей були змушені залишити свої будинки, не сповістивши суд про зміну місця свого перебування. Це створює ситуацію, якщо документи, надіслані судом або іншою стороною справи за іншою поштовою адресою, не можуть бути отримані особою, яка тимчасово перебуває в іншій місцевості.

Підсистема «Електронний суд» вже надає учасникам справи значний спектр функцій: можливість подавати та отримувати документи, ознайомлюватися з ними, а також отримувати інформацію. Тому учасникам справи при зверненні до суду слід вказати актуальні номери телефонів та електронні адреси. вільний, у процесі розгляду цієї справи варто подати до суду

фактичну адресу свого місця перебування, щоб суд міг ефективно сповістити про прийняті рішення.

Крім того, обмін процесуальними документами можливий через поштову скриньку в системі обміну електронними документами на офіційному вебпорталі судової влади України за адресою: mail.gov.ua або через інші адреси електронної пошти, зазначені у відповідних заявах учасниках судового процесу. Не має необхідності ігнорувати надання письмової згоди таких учасників насилати суду підтвердження про отримання документів.

Щодо попереднього відкритого доступу до інформації щодо розгляду справи та судові рішення, то у зв'язку з хакерськими атаками на веб-ресурси судової влади в період воєнного стану в Україні ухваленим рішенням обмежили загальний доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень, а також сервісів «Стан розгляду справи» та «Список справ, призначених до розгляду». Однак наразі така інформація загальнодоступна.

Голова Верховного Суду приймає рішення, що ухвалені судами рішення в період війни, вноситимуться і до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР), а після стабілізації ситуації з ними можна буде ознайомитися.

Багато судів розуміє ситуацію, в якій опинилася більшість учасників справи у зв'язку з обмеженим доступом до судових ресурсів, беручи до уваги, що значна кількість поштових листів не досягає адресатів і повертаються до суду через неможливість вручення. В свою чергу суди почали розміщувати відповідні повідомлення для учасників судових справ на вебсайтах суду.

Враховуючи обмежений доступ до інформації про діяльність судової влади України, учасники судової справи можуть отримати важливу інформацію про дату та час судових засідань, а також інші аспекти у своїх справах, використовуючи альтернативні канали зв'язку: за телефоном суду, надсилаючи лист на електронну адресу суду або через Messenger у Facebook.

Військовий стан створив значні виклики, особливо у питанні вчасного подання документів до суду. Спочатку вважалося, що військові істоти можна вважати важливою причиною пропуску процесуальних строків. Голова

Верховного Суду підкреслив, що воєнний стан є важливою причиною пропуску строків, проте кожен суд розглядає цю обставину індивідуально в межах розгляду справи.

Таким чином, варто пам'ятати про дискреційні обов'язки суду та порушення загальної норми, яка визначає військовий стан важливою підставою щоб поновлювати терміни. Тому важливо дотримуватись встановлених процесуальних термінів. Звісно, необхідно об'єктивно оцінювати свої можливості та зважуючи обставин вчасно надсилати документи. [39 с. 1].

У час війни право на захист інтересів в суді залишається в силі і не має обмежень, проте реалізація цього права відбувається з певними відмінностями. Це зафіксовано Радою суддів України. На своєму засіданні 24 лютого 2022 року розглянуто питання вжиття термінових заходів щодо забезпечення діяльності судової влади під час військового стану, пов'язаного із протиправним застосуванням збройної сили окупанта. Рада суддів України підкреслила, що суди в сучасних умовах повинні працювати безперебійно, гарантуючи громадянам право на захист в судовому порядку. 2 березня 2022 року Радою суддів України було оприлюднено рекомендації щодо функціонування судів у цей період, серед яких:

- 1) враховувати реальну ситуацію в регіоні при визначенні умов роботи суду під час війни;
- 2) у разі загрози життю та безпеці відвідувачів і працівників суд може ухвалити рішення про тимчасове припинення судочинства;
- 3) встановити найменшукількість людей, які можуть бути в приміщенні суду, і зрозуміло пояснити їхні обов'язки;
- 4) керівникам суду припинити вести особистий прийом громадян, пояснюючи про необхідність відкладення судового розгляду справ через військові дії та використання відеоконференцій;
- 5) обмежити доступ в судові засідання для осіб, які не є їх учасниками;

б) за можливості відкладати розгляд справ (крім термінових), враховуючи, що багато учасників не можуть подати заяву про відкладення через свої обов'язки в критичній інфраструктурі або армії, або через небезпеку;

7) розглядати нетермінові справи тільки за письмовою згодою всіх учасників;

8) зосередитися на термінових судових розглядах;

9) у разі колегіального розгляду, якщо колегія не може зібратися в одному приміщенні, допускається розгляд справ з різних приміщень судів із використанням технічних засобів.

Сучасні українські суди можна умовно поділити на дві категорії: перші — це суди, які повністю не функціонують (їхні справи були передані іншим, більш безпечним судам), а другі — ті, які продовжують працювати в звичайному режимі, але підтримують рекомендації про перенесення засідань навіть у формі відеоконференційзв'язку, за винятком термінових справ. [40 с. 53].

Що стосується передачі матеріалів спра під час воєнних дій на території України то 13 березня 2022 року Головою Верховного Суду було ухвалено розпорядження з рекомендаціями для суддів першої та апеляційної інстанцій у випадку захоплення або небезпеки захоплення. Ці пропозиції пов'язані з організацією евакуації з приміщень судів, вивезення справ, серверів, бухгалтерської документації, а також знищення документів, що мають службову інформацію. У цих пропозиціях, за наявності можливостей потрібно організувати вивезення судових матеріалів, особливо тих, що знаходяться на розгляді суду, або хоча б винести найбільш важливі справи: матеріали кримінальних справ, де обвинувачений перебуває під вартою; справи щодо неповнолітніх; справи про особливо тяжкі злочини та інші матеріали. Якщо така можливість відсутня слід організувати збереження цих матеріалів у відповідних металевих шафах суду. Отже, можливі ситуації, коли окремі матеріали не будуть евакуйовані, однак це ускладнить процес розгляду справи. Проте процесуальне законодавство передбачає можливість відновлення

втраченого судового провадження. Разом з тим, коли суд ще не ухвалив рішення за позивачею залишається право повторно звернутися до суду.

26 квітня 2020 року Верховною Радою був зареєстрований законопроект № 7316, що стосується змін до Кодексу адміністративного, Цивільного і Господарського процесуального кодексів України. Основною ціллю такого законопроекту є впровадження ефективних механізмів для проведення судових засідань в таких умовах. Зокрема, передбачено надання можливості виконання обов'язків секретаря судового засідання іншим працівником суду; можливість віддаленого виконання обов'язків секретаря; повідомлення учасників судового провадження щодо розгляд справи через усі доступні засоби зв'язку (телефонні повідомлення, SMS, електронна пошта, повідомлення в месенджерах) та шляхом розміщення інформації на офіційному веб-сайті судової влади. Крім цього, пропонується розширити здійснювати провадження у письмовій формі, а також запровадити особливості розгляду судових справ, які були застосовані під час карантину для запобігання поширенню COVID-19, на період дії воєнного чи надзвичайного стану.

Проте цей законопроект був відхилений. Оскільки перекладання повноважень секретаря на інших співробітників судового апарату недоцільне з кількох причин. Перше, така посада потребує вищу освіти за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність» з освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче молодшого спеціаліста. Друге, залишається незрозумілим, як будуть здійснюватися такі обов'язки, через внутрішнє сумісництво, переведення з іншої посади, заміну або наділення працівників апарату суду додатковими функціями. Однак, всі співробітники судового апарату не зможуть поєднувати свої основні обов'язки з повноваженнями секретаря судових засідань.

Новий проект закону також передбачає зміни у правилах повідомлення учасників та інших осіб, у яких відсутня електронна адреса, про час і місце проведення судового засідання під час військового або надзвичайного стану. Однією з новацій є використання месенджерів для скерування повідомлень учасникам судового провадження. Проте це може призвести до зловживань з

боку користувачів, так як факт отримання повідомлення може бути підтверджений будь-якою особою, яка має технічний доступ до даного користувача. На мою думку, користуватися мобільним додатком «Дія» буде більш доцільним, оскільки він забезпечує вищий рівень безпеки завдяки електронному цифровому підпису.

Крім того, новим проектом закону було запропоновано розширити можливості для розгляду судом справ у письмовій формі. Частина восьма статті сто дев'ясто четвертій Кодексу адміністративного судочинства України закріплює право для сторони, що не відноситься до суб'єкту владних повноважень, подавати клопотання щодо розгляду справи у формі відозв'язку за межами судового приміщення використовуючи власні засоби або заяву про розгляд справи в загальному порядку.

Аналогічні зауваження стосуються абзацу другою частини восьмої статті сто дев'ясто четвертою Кодексу адміністративного судочинства України, які регулюють розгляд справи без повідомлення учасників справи (у формі письмового провадження). У матеріалах справи мають знахотись повідомлення про розгляд справ та підтвердження про отримання сторонами такого повідомлення.

Тому, виникає питання чи потрібно отримувати судом від сторін справи, які є суб'єктами владних повноважень, підтвердження про факту отримання повідомлення суду про розгляд справи в порядку письмового провадження, якщо суб'єкт владних повноважень має права подати клопотання про розгляд справи в режимі відеоконференції за межами приміщення суду або в приміщенні суду під час дії воєнного чи надзвичайного стану. Таке підкреслення відноситься і до змін частини 4 статті 311 Кодексу адміністративного судочинства України щодо розгляду справи в апеляційному порядку.

Отже, провівши аналіз вищезазначене, зроблено висновок, що судочинство продовжує функціонувати в умовах військового стану. Сьогодні єдність судової системи України та високий рівень відданості суддів і

працівників апарату суду, які працюють з максимальною самовіддачею, щоб у цей складний час забезпечити громадянам доступ до правосуддя, спираючись на міжнародний досвід.

Судова система України потребує адаптації внутрішніх процесів відповідно до умов воєнного часу. Подальша оптимізація та впровадження цифрових технологій (діджиталізація) сприяють налагодженню ефективної, безперебійної та повнофункціональної роботи суду. Процедура проведення відеоконференцзв'язку під час судових засідань сприяє більшій гнучкості зручності проведення судових процесів, особливо в умовах обмеження та пересування. З проведенням відео конференцій учасники можуть брати участь у слуханнях, не виходячи з дому чи офісу, що в свою чергу покращує доступність правосуддя. [41 с. 23].

Розділ 3. Правосуддя в Україні: механізми здійснення та перспективи розвитку.

3.1. Кримінально-процесуальна функція правосуддя.

Питання кримінально-процесуальної функції є одним з основоположних в галузі кримінального судочинства, оскільки воно стосується визначення обов'язків, сенсу та змісту діяльності суб'єктів, що виконують кримінально-процесуальні дії на різних стадіях, а також моделювання їх видів і різновидів. Чітке регулювання та ефективне виконання основних функцій кримінального процесу спрямовані на досягнення балансу інтересів держави та особи, а також на виконання завдань, які виконуються в процесі розслідування та розгляду кримінальних справ.

Отже, цілком виправдано, що функціональне призначення різних видів діяльності в кримінальному судочинстві стало предметом наукових досліджень багатьох відомих вітчизняних та закордонних вчених, серед яких: С. А. Альперт, Д. М. Бєрова, В. М. Бєзров, Т. В. Варфоломєєва, І. В. Гловюк, Л. Головка, В. Г. О. Ф. Кістяківський, К. Б. Калиновський, О. В. Капліна, М. О. Колоколов, О. П. Кучинська, О. Р. Михайленко, М. М. Михеєнко, Я. О. Мотовіловкер, В. П. Нажимов, В. Т. Нора, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшка, В. М. Савицький, М. С. Строгович, Д. Г. Тальберг, Ф. Н. Фаткуллін, І. Я. Фойницький, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило та інші.

Важливий науковий вклад цих дослідників у галузь кримінального судочинства становить суттєву теоретичну основу для подальших досліджень. Однією з ключових кримінально-процесуальних функцій, що вимагає спеціальних наукових досліджень і розробок на сучасному етапі судово-правової реформи в Україні, є функція судоустрою яка зазвичай займає центральне і вагоме місце в кримінально-процесуальній діяльності.

У кримінальному процесі існує багато різних поглядів на визначення поняття кримінально-процесуальних принципів. Знатний вітчизняний учений

М. С. Строгович характеризував їх окремими аспектами кримінально-процесуальної діяльності, а також окремими видами та напрямками цієї діяльності. Підхід П. С. Елькінда до кримінально-процесуальних функцій акцентує увагу на відповідних сферах діяльності, специфічних цілях і ролях учасників, тоді як В. С. Зеленецький розглядає їх як результат спільної діяльності суб'єктів, спрямованої на здійснення поставлених цілей.

Неможливо не погодитися з думкою вченого, який розглядає кримінально-процесуальну функцію як ключовий аспект кримінально-процесуальної діяльності, закріплений у законодавстві.

У галузі кримінального судочинства система функцій як самого процесу, так і його учасників розглядається неодинаково. Спираючись на думку науковців, які вважають, що «основний напрямок кримінального судочинства визначений у законодавстві», можна виділити такі основні аспекти кримінально-процесуальних функцій: обвинувачення, захист і правосуддя.

Таким чином, положення Кримінального процесуального кодексу України передбачають виконання трьох основних функцій у процесі кримінального судочинства: державне обвинувачення, захист і судовий розгляд. Як зазначено в цій статті, термін "судовий процес" не зовсім коректно відображає суть функції, оскільки правильніше вживати термін "правосуддя".

Судовий процес є лише етапом у кримінальному судочинстві, що відбувається в першій інстанції. Аргументи щодо правосуддя підтверджують положення статті сто двадцять чотири Конституції України, яка зазначає, що правосуддя в Україні виконується виключно судами. Стаття тридцята Кримінально процесуального кодексу України також підкреслює, що правосуддя у кримінальному процесі проводиться лише судом. Таким чином, доцільно внести зміни до назви функції, яку виконує суд у судовому процесі, відобразивши це в статті 22 Кримінально процесуального кодексу України.

Судочинство, подібно до інших функцій кримінально-процесуальної системи, має свої специфічні характеристики. Поняття функцій у кримінальному судочинстві включає кілька ключових елементів: суб'єкт, який

виконує функцію; мета та ціль цієї діяльності; завданн такого суб'єкта. На думку В. О. Пелюшка, в діючому Кримінально процесуальному кодексі України окреслено основні процесуальні функції, що визначають конкретну структуру судочинства це функції обвинувачення, захисту та правосуддя.

Відокремленою обставино від інших ключових функцій кримінально-процесуальної системи, таких як обвинувачення та захист, судовий процес здійснюється виключно судом. Це підтверджується нормами Конституції України та Кримінально процесуального кодексу України. Статею 31 Кримінального кодексу України визначено положення проо складу суду, що має право проводити судовий процес у кримінальних справах як одноособово, так і колегіально, та за участю присяжних.

Дослідимо та проаналізуємо догматичне визначення правосуддя з метою з'ясування предмета діяльності суду у виконанні функцій правосуддя, його змісту та цілей, на які ця діяльність спрямована.

Правосуддя є міжвідомчою категорією, що застосовується до всіх різновидів правосуддя. В правовій енциклопедії судочинство описується як правозастосовча діяльність судів, які у визначеному законом процесуальному порядку розглядають і вирішують цивільні, господарські, кримінальні та адміністративні справи з метою захисту прав і свобод людини і громадянина, а також інтересів юридичних осіб та держави. Сутність діяльності щодо здійснення правосуддя, на думку Тимченка С. М., полягає в тому, що судова діяльність відбувається в рамках законодавчо визначених процесуальних форм під час судових засідань за участю сторін та інших учасників процесу. Вона включає визначення фактичного стану справи та роз'яснення обставин через дослідження доказів, що завершується винесенням рішення на основі відповідних норм закону. Професор Гловюк І. В. визначив правосуддя як процесуальну функцію, що характеризує діяльність суду у процесі розгляду та вирішення кримінальних справ.

З урахуванням вищевикладеного, можна встановити, що завданням суду в процесі діяльності судової діяльності судочинство це установлення

фактичних обставин справи та з'ясування істини шляхом аналізу доказів. Ця діяльність проводиться під час судових засідань, а її суть полягає в розгляді та вирішенні справ відповідно до встановленої законом процедури.

У наукових джерелах можна зустріти різні думки щодо цілей судоустрою та діяльності суду загалом. Діяльність суду має на меті забезпечення законних прав людини чи громадянина, а так інтересів юридичних осіб і держави, варто зазначити, що таке пояснення цілі судової діяльності вимагає чіткого визначення залежно від завдання діяльності. Адже охорона прав і свобод здійснюється не лише судовими органами, а й іншими державними структурами.

Завдання правосуддя в державі та суспільстві тісно пов'язана з поняттям судового захисту, яке можна розглядати як процесуальну активність і як її кінцевий результат. Загалом, такий підхід є виправданим, проте судовий захист є багатогранною та складною концепцією.

М. Є. Савенко відзначив, що суддя у кримінальному процесі виконує лише ту діяльність, яка передбачає процесуальну форму, що забезпечує обов'язкову участь усіх зацікавлених сторін у судовому засіданні, гарантує необхідні процесуальні захисти та дозволяє правильно вирішити справу по суті, тобто встановити винуватість особи та призначити їй покарання.

Однак формулювання мети судової діяльності в цьому визначенні є дещо однобоким, оскільки правильне вирішення справи по суті передбачає не лише встановлення винуватості, але також визнання невинуватості особи та її виправдання.

Для того щоб визначити мету судової діяльності в кримінальному процесі, варто звернутися до думки пана М. А. Погорецького, який зазначив, що головною метою кримінального провадження є розв'язання соціально-правових конфліктів, що виникають унаслідок завдання шкоди особі, суспільству та державі.

Завдання кримінально-процесуальної функції судової діяльності вписується в рамки всебічної мети кримінального провадження та може розглядатися як процес вирішення кримінального позову. У рамках

процесуального підходу метою правосуддя слід вважати винесення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення. Виходячи з вищесказаного, елементами кримінально-процесуального принципу судової діяльності є:

- 1) суб'єкт виконання засад(суди);
- 2) предмет діяльності суду (встановлення фактів, які потребують доведеності та інших фактів, які мають значення у кримінальному процесі);
- 3) зміст діяльності (розгляд кримінального провадження у встановленому законом процесуальному порядку);
- 4) мета діяльності (ухвалення судового рішення у кримінальному провадженні).

Крім вже згаданих елементів засад судової діяльності, важливо також звернути увагу на законодавчо визначену процесуальну форму впровадження кримінально-процесуальних засад та засоби, за допомогою яких вона здійснюється.

Вчений Ю. М. Грошевий наголошує на значенні встановлення законодавством процесуального порядку, який забезпечує права і свободи людини, а також гарантує законність і справедливість ухвалення судових рішень. Таким чином, процесуальна форма є однією з ключових процесуальних гарантій, що повинна сприяти досягненню мети здійснення судової діяльності.

Багато науковців підкреслюють, що визначаючи поняття судової діяльності потрібно звернути увагу на принцип змагальності сторін та на інші основи кримінального провадження під час розгляду судових проваджень. Важливо вказати, що принцип кримінального процесу здійснюється через виконання прав і повноважень суб'єктів, закріплених у нормах процесуального законодавства України.

Вчені, які досліджують цю тематику, зазвичай не розглядають судовий контроль як окрему функцію правосуддя, а вважають його складовою частиною судової діяльності або його різновидом. Наприклад, Дікар'єв І. С. вказує, що функція судової діяльності вміщає не лише правосуддя, але й спрямована на

вирішення кримінальних проваджень та здійснює контролюючу функцію, яка забезпечує дотримання прав і законних інтересів громадян.

З ухваленням у 2012 році Кримінально-процесуального кодексу України, обов'язок щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав та свобод осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування передано слідчому суду. Це створює додаткові аргументи на застосування відокремлення функції судового контролю від функції судової діяльності.

Суд має обов'язок розглядати обвинувачення і виносити судові рішення, за умови відсутності формальних перешкод чи підстав для оголошення іншого судового рішення. Нормами Кримінально процесуального кодексу України передбачено, що на стадії підготовчого провадження суд виконує функції судового контролю (включає відмову в затвердженні угоди, закриття кримінального провадження, повернення обвинувального акта прокурору або направлення його для визначення підсудності) або виконує забезпечувальні функції з метою забезпечення правосуддя (наприклад, призначення справи до розгляду на підставі обвинувального акта та вирішення питань, пов'язаних з підготовкою судового розгляду). У деяких випадках суд також здійснює функцію правосуддя, затверджуючи угоду про визнання винуватості або угоду про примирення.

У ході судового провадження суд першої інстанції визначає обставини справи та перевіряє докази в обсязі та порядку, установлених ухвалою. Після розгляду справи суд виносить рішення, що є актом судової діяльності. Якщо ухвалюється рішення про закриття кримінальної справи, відбувається контроль з боку суду, крім випадків закриття провадження через звільнення особи від кримінальної відповідальності, що також вважається актом судової діяльності..

Що стосується етапів розгляду в суді. Апеляційному суді є формою здійснення правосуддя апеляційної інстанції щодо проведення перевірки відповідності судових рішень першої інстанції та застосування чи неправильного застосування норм законодавства України.

Враховуючи характер перевірки здійснення правосуддя на стадії провадження в суді касаційної інстанції та нормативні обмеження на дослідження доказів на даному етапі, питання про судове керівництво на процесуальній стадії відхиліє рішення суду, є спірним. Закон передбачає відміність у формі процедури експертизи знищення, але тут має місце вид кримінального судочинства, тому важко стверджувати, що функція правосуддя виконується на даному етапі.

Що стосується провадження за нововиявленими обставинами, то суд при ухваленні такого рішення користується повноваженнями суду даної інстанції. Тому, функція судової діяльності реалізується при перегляді за нововиявленими обставинами рішення судом першої, апеляційної та касаційної інстанції. У такому провадженні Верховний Суд України має лише контрольний характер, а на стадії виконання судових рішень має коригуючу функцію. Отже, на цих стадіях здійснення функції судової діяльності не відбувається.

Отже, судова діяльність є основною кримінально-процесуальною функцією, яку суд реалізує у передбаченій законодавством процесуальній формі обов'язки щодо встановлення фактів, що потребують доказування, та фактів, які необхідні при вирішенні кримінальних справ з ухваленням законного, обґрунтованого і справедливого судового рішення [42 с.2].

Функціональні та змістовні елементи судового розгляду можуть бути встановлені наступним шляхом. У кримінальному процесі, відповідно діючому Кримінально процесуальному кодексу України, процесуальна структура поділяється на етапи які охоплюють реалізацію органів досудового слідства, прокуратури та суду, спрямовану на розкриття кримінальних злочинів, викриття винних та забезпечення їх покарання.

Судова діяльність кримінального процесу включає такі етапи: попереднє судове провадження, розгляд справи в суді першої інстанції, провадження в апеляційному суді, касаційному суді та Верховному Суді України. Отримавши винувальний акт головуючий суддя призначає справу до підготовчого судового засідання, на яке викликаються учасники справи.

У ході підготовчого судового засідання головуєчий суддя не розглядає справу щодо кримінального провадження в усій її глибині і не вирішує питання визнання винуватості обвинуваченого. Натомість він визначає технічні аспекти судового розгляду, такі як дата та місце проведення, а також уточнює питання участі в засіданні учасників процесу. Суддя також виконує дії, необхідні для організації підготовки до судового розгляду, визначає обсяг розгляду справи та приймає рішення про призначення судових засідань.

Суд першої інстанції під час судового розгляду аналізує всі докази, подані сторонами, та вирішує питання щодо законності і обґрунтованості обвинувального акта, а також встановлює, чи було скоєно злочин і чи винен у ньому засуджений. Суддя призначає покарання засудженому відповідно до норм діючого законодавства України.

Апеляційна інстанція проводить перевірку в судових рішеннях на підставі для скасування або зміни цих судових рішень, які оскаржуються учасниками справи. Апеляційний колегіальний суд оцінює правову кваліфікацію дій засудженого відповідно до кримінального законодавства і має можливість прийняти новий вирок або внести зміни до існуючого, а також направити кримінальне провадження на повторний розгляд до суду першої інстанції.

Тому, функції суду першої та апеляційної інстанції мають окремі межі судового процесу. Бринцев В. Д. зазначав, що суд першої інстанції виносить та оголошує судові рішення. Суд другої інстанції вирішує межі судового розгляду через апеляційну перевірку або подання. Так само, забезпечується функція касаційної інстанції, розгляд кримінальної справа не відбувається, а піддається лише перегляду винесеного вироку чи ухвали на предмет закону.

Суддя виконує функцію правосуддя. Процесуальний статус судді збільшується сукупністю функцій, які він виконує в рамках кримінального процесу при судовому розгляді. Суддя виконує повноваження від імені держави забезпечуючи дотримання принципів законодавства.

С. В. Слінько зазначав, що статус судді включає різні аспекти. Правовий статус судді має бути розглянутий з точки зору змісту та обсягу прав і

обов'язків, закріплених Конституцією України, що становить основу його правового статусу. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя належить до гілки судової влади. Таким чином, правовий статус судді є юридичною категорією, визначається принципом судової діяльності та визначає її мету і завдання. Шило О.Г. підкреслювала, що судовий процес повинен виконуватися з урахуванням мети судового дослідження, а судові рішення має обґрунтовуватися на встановлених підставах кримінального злочину та відповідати вимогам чинного законодавства.

Проводячи аналіз теоретичних поглядів, сучасна література дає змогу визначити різні думки. Наприклад, одні автори вважають, що функція суду визначається встановленими межами судового процесу, в той час як інші вказують, що це процедурна форма, що стосується обвинуваченого в рамках кримінального процесу.

Ці теоретичні висловлювання не є вичерпними, оскільки не враховують функціональний аспект судового процесу і не розрізняють суть предмета доведення та доведення фактів кримінального злочину за участі учасників кримінального провадження.

Функції судді при виконанні своїх повноважень можна розділити на основі встановлених меж розгляду та функцій зазначення меж доведеності доказів, які виникають у судовому процесі та можуть перевищувати зміст доказування під час виявлення нових фактів кримінального злочину, пред'явлення алібі та інше.

Найбільш обґрунтованою є позиція науковців, які розрізняють окремі поняття меж судового процесу, його предмета та функції, що забезпечують учасники кримінального процесу. Дійсне законодавство визначає функції учасників судового процесу відповідно до їх процесуальної ролі під час судового розгляду, а також визначає предмет, який охоплює фактичний і правовий зміст злочину.

Кримінальне право визначає матеріально-правові наслідки скоєння кримінального злочину, що мають бути встановлені судом у судовому процесі.

Процесуальний аспект цього питання має бути врегульований належними процесуальними формами та процедурами, які гарантують дотримання правової сторінки на всіх етапах встановлення та збирання матеріалів доказів, що характеризують вчинення кримінального злочину.

М. С. Строгович зазначав, що процесуальні гарантії у кримінальному провадженні — це законодавчо визначені механізми, які забезпечують досягнення завдань судової діяльності. Серед них особливо виокремлюються гарантії прав учасників кримінального процесу, які є складовою частиною загальних гарантій судової діяльності. К. Ф. Гуценко та інші дослідники наголошували, що гарантією у кримінальному процесі є положення, встановлені кримінально-процесуальним законодавством, що необхідні для реалізації завдань кримінального провадження, особливо для захисту прав та законних інтересів засудженого.

Важливо зазначити, що актуальний Кримінально-процесуальний кодекс України вводить термін «обвинувачений» замість «підсудний». Це зміна має важливе значення для захисту прав осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. Згідно з новими положеннями кодексу, судовий процес має базуватися на принципах справедливості, що включає право на захист. Це право тісно пов'язане з можливістю особи повною мірою реалізувати свої конституційні гарантії. Суд має забезпечити, щоб обвинувачений мав доступ до адвокатської допомоги, можливість підготовки до судового розгляду та участі у всіх етапах процесу.

Такі зміни спрямовані на забезпечення прозорості та справедливості судового процесу, а також на захист прав людини в кримінальному провадженні.

Отже, можна окреслити принципи здійснення судової діяльності, такі як механізми правового регулювання участі учасників судового процесу. Можна виділити такі функції. Перша з них, закріплена в англосаксонській правовій системі, полягає у забезпеченні соціальної справедливості. Нозік Р. вважав, що функція судового процесу полягає у здійсненні соціальної справедливості на

основі чесності, яка повинна бути використана у судовому процесі. Інша важлива функція, що виконується суддею у судовому процесі, полягає у контролі та перевірці доказів, наданих у обвинувальному акті, а також у встановленні фактів кримінального злочину на основі цих доказів.

Апеляційна інстанція має можливість перевіряти рішення початкової інстанції та може рішення в силі або змінити їх, повністю чи частково. Апеляційний суд може скасувати рішення повністю чи частково та прийняти нове рішення. Крім того, апеляційний суд може скасувати рішення суду першої інстанції та закрити кримінальну справу або призначити новий розгляд у суді першої інстанції. Ще одна функція судової діяльності є формування правомірної поведінки шляхом правового впливу на суспільні відносини. Судове рішення має бути законним, обґрунтованим і мати чітке обґрунтування. Законність рішення продовжується тим, що він ухвалений судом у відповідності до норм кримінального законодавства України.

Судове рішення вважається обґрунтованим, якщо суддя встановив обставини, підтверджені доказами, які досліджувалися під час судового розгляду і були оцінені судом. Рішення є вмотивованим, якщо в ньому є належні та достатні мотиви й підстави для його ухвалення. Крайня функція правової практики залежить від визначення прав та обов'язків учасників судового процесу. До повноваження судді у судовому процесі віносять чимало елементів які необхідно використовувати під час проведення судового засідання та застосування норм законодавства.

Основними принципами та функціями здійснення кримінального судочинства можна охарактеризувати як сукупність дій судді у процесі розгляду кримінального провадження щодо обвинуваченого та змісту обвинувачення. Суддя має обов'язок забезпечити учасникам процесу гарантії, що сприятимуть виконанню завдань кримінального провадження. Судові рішення оголошується один раз. Ключовими елементами цього процесу є об'єктивність, справедливість та гарантованість прав усіх учасників. Суддя виконує роль не лише арбітра, але й гаранта дотримання прав обвинуваченого й

потерпілого. Судові рішення повинні мати виховний характер, адже одна з цілей кримінального судочинства – це не лише покарання, але й превенція злочинів, одночасно захищаючи суспільство від злочинних дій.

Крім того, важливо, щоб рішення суду не тільки сприяли правосуддю, але й відновлювали довіру до судової системи в суспільстві. Цей комплексний підхід є основою для ефективного функціонування кримінального судочинства. [46 с.1].

3.2. Цивільне судочинство як форма здійснення правосуддя.

Загальна декларація прав людини, була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 році, дійсно проголошує основні права і свободи, які повинні бути гарантовані кожній людині. Право на правову охорону, закріплене в статті 13 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, є важливим елементом цього захисту.

Згідно з цими документами, держави-учасниці мають зобов'язання забезпечувати та захищати права своїх громадян, а також надавати ефективні засоби правового захисту для осіб, чиї права були порушені. Механізми правового захисту можуть включати як національні суди, так і міжнародні інституції, такі як Європейський суд з прав людини, які можуть втрутитися у випадках серйозних порушень прав людини.

Також варто згадати про Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, який розширює і конкретизує зобов'язання держав щодо захисту основних прав. Ці документи взаємопов'язані та формують основи міжнародного права прав людини, що є надзвичайно важливим для забезпечення справедливості і верховенства права в суспільстві.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [48 с. 1].

Звертаю увагу, що статті 6 та 13 Європейської конвенції з прав людини встановлюють обов'язок держав-учасниць забезпечити юридичний захист прав і свобод громадян у рамках національного законодавства. В разі відсутності такого захисту, особи можуть звертатися до міжнародних інстанцій. Акцент на ціннісних орієнтирах національного правосуддя важливий, оскільки лише при усвідомленні та інтеграції універсальних цінностей можливо забезпечити ефективний захист прав людини. Це, в свою чергу, сприяє гармонізації національної системи права з європейськими стандартами, що є важливим для розвитку демократії та правового держави в Україні.

Крім того, згадка про статтю 55 Конституції України, яка підтверджує охорону прав і свобод громадян судом, підкреслює зобов'язання держави забезпечити доступ до правосуддя, що є ключовим компонентом реалізації та захисту прав людини.

Таким чином, наголошую на важливості інтеграції європейських норм в українське законодавство і підкреслюю роль суду як гаранта прав людини. Ці права є важливими елементами правової системи та забезпечують механізми для захисту від порушень з боку держави та її органів. Ось коротке пояснення кожного з наведених пунктів:

1. Право оскаржувати в суді - це можливість кожного громадянина чи юридичної особи оскаржувати рішення, дії або бездіяльність органів влади через судові інстанції. Це є важливою частиною механізму правосуддя, що дозволяє забезпечити правову захищеність.

2. Право звертатися до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини - це право отримати допомогу та захист у випадках порушення прав людини. Уповноважений виступає як незалежний контрольний орган, що може розглядати скарги на дії державних органів.

3. Право подати конституційну скаргу - це право осіб дотримуватись конституційних норм і вимагати їх виконання через Конституційний Суд України у випадку порушення прав, гарантованих Конституцією.

4. Право звертатися до міжнародних судових інстанцій - це можливість громадян, чий права були порушені, звернутися за захистом до міжнародних організацій або судів, після вичерпання всіх можливостей національної юрисдикції. Це підкреслює важливість міжнародних стандартів прав людини, до яких Україна зобов'язалася.

Ці права сприяють зміцненню правового порядку в країні і забезпечують механізми захисту прав і свобод людини.

Для забезпечення захисту та охорони прав, свобод і інтересів створюються органи, які мають компетенцію в цій сфері. Закони України також дозволяють створення та діяльність недержавних організацій, які можуть

забезпечувати подібний захист. До них відносяться, зокрема, нотаріальні контори, третейські суди та інші. Деякі установи, такі як суди, спеціально створені для охорони прав, свобод і інтересів шляхом розгляду відповідних справ, тоді як інші органи виконують функцію розв'язання конфліктів поряд з багатьма іншими завданнями в рамках своїх структур. Як зазначають науковці, держава на національному рівні може встановлювати певні обмеження на право доступу до суду, проте, виключаючи деякі категорії справ з діяльності суду, завжди повинні залишатися альтернативні способи захисту порушених прав.

Правосуддя в Україні, відповідно до Конституції України здійснюють лише суди. Це означає, що жодна інша інстанція, орган чи посадова особа не має права виконувати судові функції. Судова юрисдикція охоплює тільки правові спори, а й інші питання відповідно до закону. Суди мають повноваження не лише розглядати спори, але також вирішувати й безспірні вимоги. Це включає, зокрема, такі справи як:

- 1) вимоги у порядку наказного провадження;
- 2) оскарження рішень третейських судів;
- 3) оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу;
- 4) визнання та виконання рішень іноземних судів, що підлягають примусовому виконанню;
- 5) визнання і надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу;
- 6) надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів.

Таким чином, суди виконують важливу роль у правовій системі України, забезпечуючи як вирішення спорів, так і правозахист у безспірних справах, що підкріплює принцип верховенства права в державі.

Дійсно, Конституційний Суд України відіграє важливу роль у тлумаченні норм Конституції, що дозволяє забезпечити їх правильне застосування на практиці. Вказані рішення суду є прикладами його діяльності у сфері захисту прав та свобод громадян, а також у роз'ясненні правил, що регулюють судочинство.

У Рішенні № 9-зп/1997 суд розглянув питання, пов'язані зі здійсненням прав громадян у контексті конституційних норм, що регламентують юридичний захист. Суд постановив, що права громадян на доступ до правосуддя, як і їх можливість захищати свої інтереси у суді, є основоположними у правовій системі України. А у Рішенні № 15-рп/2002 суд зосередився на особливостях досудового врегулювання спорів, вказуючи на важливість механізмів альтернативного вирішення конфліктів для покращення доступу до правосуддя та зменшення навантаження на суди.

Ці приклади ілюструють, як Конституційний Суд може впливати на розвиток правозастосовчої практики, зокрема щодо забезпечення прав і свобод громадян через тлумачення конституційних норм. Важливо, щоб такі рішення були відомі суспільству для усвідомлення своїх прав та механізмів їх захисту. [51с.1].

Конституційний Суд України у своїх рішеннях наголошує на важливості права на судовий захист як одного з основних елементів правової держави. Згідно з Рішенням № 6-зп/1997, Конституція України гарантує кожній особі право звертатися до суду для захисту своїх прав і свобод, що включає можливість оскаржувати дії або бездіяльність органів влади, посадових осіб та інших суб'єктів.

Це право забезпечує активну участь громадян у правосудді та контроль за діяльністю влади, що є важливим аспектом функціонування демократичного суспільства.

У Рішенні № 4-р/2019 також підкреслюється, що утвердження правової держави включає не лише гарантії судового захисту, але й запровадження ефективних механізмів такого захисту. Це свідчить про те, що право на судовий захист повинно мати реальну можливість реалізації, а процедури, що регулюють цей процес, повинні бути справедливими, відкритими та доступними.

Таким чином, Конституційний Суд України окреслює важливі принципи, відповідно до яких держава зобов'язана забезпечити реалізацію прав людини

через ефективний судовий захист. Ці принципи мають підкреслювати значення захисту прав і свобод людини в контексті утвердження правової держави.

У цьому випадку увага акцентується на важливості судового захисту як основного механізму для відновлення прав і свобод людини і громадянина. Дійсно, судовий захист є критично важливим елементом правової системи, адже він не лише забезпечує індивідуальні права, але також підтримує принципи правовладдя.

В Україні законодавство, зокрема Конституція та Закон України «Про судоустрій і статус суддів», гарантує право на доступ до справедливого і незалежного суду. Це закріплює важливість судової організації і прозорості процесів, що представляє собою основоположний аспект для формування довіри суспільства до судової системи.

Згідно з практикою Європейського суду з прав людини, включаючи справу «Занд проти Австрії», термін "суд, встановлений законом" охоплює не тільки формальні аспекти утворення суду, але й принципи, які визначають його функцію та повноваження. Важливо, що суди мають працювати безсторонньо, забезпечуючи кожному можливість зрозуміло реалізовувати своє право на судовий захист.

Також, зазначення у рішенні Конституційного Суду України про недопустимість обмеження права на доступ до правосуддя підкреслює, що юридичні механізми повинні бути доступні кожному, хто має потребу в захисті своїх прав. Таким чином, забезпечення доступу до суду відображає не лише індивідуальні потреби громадян, але і загальні стандарти справедливості та порядності в суспільстві.

За словами М. Козюбра принцип доступу до правосуддя є таким же багатограним, як і європейські стандарти правосуддя. Він охоплює організаційне право, інституційне право, процедури, економіку та інші аспекти доступу до правосуддя». Правильно, як зазначено. «Право людини на доступ до суду не завжди є безперешкодним», – зазначила пані Євграфова. Навіть сьогодні питання доступу до суду та правосуддя є актуальними, адже їх

розв'язання вимагає певного часу, фінансової підтримки, а також вирішення інших необхідних питань, пов'язаних із впровадженням сучасних судових реформ. Дослідження діючого законодавства та судової практики свідчить, що принцип доступу до правосуддя має неоднаковий рівень обґрунтованості в різних типах судочинства та судових справах. Хоча сам факт доступу до суду виглядає гарантованим, адже юрисдикція судів охоплює всі правовідносини, що виникають у країні.

Правовий статус юридичної особи в Україні регулюється, зокрема, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, а також іншими нормативними актами, які визначають права та обов'язки юридичних осіб. Основні аспекти правового статусу юридичних осіб включають.

Правоздатність - це здатність мати свої права та обов'язки. Юридичні особи здатні здійснювати права, укладати договори, набувати та втрачати майно.

Дієздатність - це здатність діяти своїми діями у правовій сфері. Дієздатність юридичної особи починається з моменту її державної реєстрації.

Захист прав. Цивільний кодекс України та інші нормативні акти містять положення про захист прав юридичних осіб. Вони можуть звертатися до суду для захисту своїх прав, а також можуть використовувати альтернативні способи вирішення спорів, такі як медіація або арбітраж.

Обов'язки юридичних осіб, тобто крім прав, юридичні особи мають певні обов'язки, такі як ведення обліку, сплата податків, відповідність нормам законодавства тощо.

Види установ та організацій. В Україні існує кілька видів юридичних осіб, таких як товариства установи, фонди та інші. Кожна з цих категорій має свої специфічні права та обов'язки, що важливо для визначення їхнього правового статусу. Це мета юрисдикційної системи.

Цивільного процесуального кодексу України цей кодекс встановлює підсудність і повноваження судів загальної юрисдикції для розгляду цивільних спорів та інших справ, передбачених законом, а також визначає

порядок розгляду цивільних справ. Кожна особа має право звернутися до суду для захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів у порядку. В окремих випадках, передбачених законом, органи та особи, яким надано таке право, можуть звертатися до суду в інтересах інших осіб або на користь державних чи суспільних інтересів. Відмова від права на звернення до суду за захистом є недійсною.

Питання підсудності справи стосується порядку та форми захисту прав, свобод і інтересів. Раніше трактування поняття підсудності висвітлювалися в постановах пленарних засідань Вищого Суду Справедливості. Визначаючи поняття судової юрисдикції, Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 15 травня 2019 року у справі No 289/2217/17 зазначила, що «судова юрисдикція – це повноваження спеціально уповноважених органів судової влади здійснювати правосуддя у встановленій законом формі судочинства стосовно визначеного кола правовідносин».

Згідно з положеннями законодавства, науковими концепціями та судовою практикою, юрисдикція визначається як компетенція, яку мають виключно суди для розгляду та вирішення правових вимог, а також винесення обов'язкових судових актів, що є остаточними в межах національної системи і не можуть бути оскаржені в позасудовому порядку. Цивільна юрисдикція, в свою чергу, являє собою компетенцію загального суду для розгляду та вирішення правових вимог, визначених законодавством для цивільного судочинства, з метою забезпечення ефективного захисту прав, свобод чи інтересів зацікавлених осіб, які були порушені, не визнані або оспорюються.

Особи мають право звертатися до суду з цивільним позовом для захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, які виникають у рамках цивільних, сімейних та інших правовідносин.

Основною функцією судів є забезпечення правосуддя. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суди реалізують судову владу на основі верховенства права, гарантують право кожної особи на справедливий суд і дотримуються інших прав і свобод, що передбачені

Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, які отримали згоду на обов'язковість з боку Верховної Ради України. Принципи, закріплені цією нормою, детально викладені в Конституції України, Законі України «Про судоустрій і статус суддів», Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, Європейській хартії щодо статусу суддів від 10 липня 1998 року, а також у рішенні Конституційного Суду України про незалежність суддів від 01 грудня 2004 року і в указі Президента України від 11 червня 2021 року, що затверджує Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях наголошує, що:

1) реалізація принципу верховенства права та право кожного на судовий захист можуть бути гарантовані лише за умови дотримання конституційних норм, що забезпечують незалежність суддів і спрямовані на запобігання будь-якому впливу на суддів та судову систему;

2) судовий захист передбачає здійснення правосуддя з метою охорони або відновлення порушених прав і свобод. Хоча право на судовий захист не є абсолютним, держава зобов'язана забезпечити доступ до правосуддя так, щоб не порушити сутність цього права.

На думку І. В. Андронova, здійснення судової діяльності у цивільних справах необхідно сприймати як єдність судової діяльності та її результатів у процесі вирішення цивільних справ. Це передбачає захист порушених суб'єктивних матеріальних прав або законних інтересів конкретних осіб шляхом винесення авторитетного судового рішення, яке ґрунтується на принципі верховенства права. У контексті дослідження права на юридичний захист важливу роль відіграє догматична позиція, що стосується умов, необхідних для ефективної реалізації законодавчих норм, які зобов'язують державу і суспільство забезпечувати всім зацікавленим особам реальний, ефективний та недискримінаційний доступ до справедливого правосуддя. Така гарантія юридичного захисту передбачає, що, з одного боку, особа має право

звернутися до відповідного суду за допомогою, а з іншого – суд зобов'язаний розглянути це звернення і ухвалити законне та вмотивоване рішення.

В рамках правової держави суд як державний орган зобов'язаний вирішувати юридичні питання у всіх сферах суспільного життя обґрунтовуючи принципи законності та неупередженості. Ефективний та демократичний характер судової влади забезпечують надійний захист прав і свобод людини та громадянина, а не підтримку певного політичного режиму чи ідеології. У правовій державі судова функція повинна бути максимально неполітизованою, що дозволяє розглядати судову систему як один з найстабільніших елементів розподілу влади. Це має особливе значення, коли інші гілки влади опиняються під контролем різних політичних сил. У цьому випадку система стримувань і противаг між гілками влади повинна забезпечувати активність аполітичних судів. Відсутність політизації судових органів вимагає від них відігравати значну політичну роль, проявляючи це в ухваленні Конституційним Судом рішень, що мають істотне політичне значення. Судові органи мають чітко окреслену сферу діяльності, тому вони повинні діяти відповідно до Конституції України та її законів. Визнання суду як незалежної, автономної та рівноправної інституції в порівнянні з іншими гілками влади є необхідністю для ефективного розподілу владних повноважень.

У суспільстві з принципами правової держави, роль судової влади полягає у забезпеченні права та порядку, незалежності та арбітражу у вирішенні правових спорів. Діяльність судів повинна бути ефективною та оперативною, заснованою на законності та можливості виконання судових рішень. Суди мають діяти лише в межах закону, не піддаючись суб'єктивному впливу, оскільки будь-яке втручання є недопустимим і має наслідки. Актуальність реформування судової системи полягає в досягненні рівноправ'я між владами, а також відновленні довіри суспільства до незалежності суду як об'єктивного арбітра.

Наступне оновлення українського законодавства у сфері правосуддя, шляхом прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в новій

редпкції є важливим етапом реалізації судової реформи. Одним із ключових компонентів цієї реформи є проведення судочинства у судових справах на нових законодавчих засадах, що відповідають статусу України як суверенної, незалежної, демократичної правової держави, а також виконанню зобов'язань щодо гармонізації законодавства з європейськими стандартами.

Маючи на увазі вищевикладене, важливо зазначити, що існує чимало юридичних норм, які є предметом суперечок. Відомі українські процесуалісти правильно підкреслюють, що місцеві суди відіграють ключову роль у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів у цивільних справах. Апеляційне провадження є одним із способів контролю за діяльністю судів першої інстанції який перевіряє законність та обґрунтованість їхніх рішень у цивільних справах, які ще не набули чинності. Апеляційне провадження надає можливість захистити права сторін у найкоротший термін та уникнути ухвалення незаконних судових рішень. Саме можливість апеляційного перегляду забезпечує захист законних прав зацікавлених осіб, дозволяючи запобігти набранню чинності незаконними судовими рішеннями. Розгляд апеляційних скарг дає змогу в найкоротші терміни виправити помилки судів першої інстанції, а також сприяє підвищенню якості їхньої роботи, забезпечуючи правильний і єдиний підхід до застосування норм права. Окремою гарантією дотримання законності судових рішень є можливість здійснення касаційного перегляду рішень, які вже набрали законної сили.

Касаційний перегляд судового рішення розглядається як не обов'язкова стадія цивільного процесу, метою якої є перевірка законності рішень суду першої інстанції після та рішень апеляційного суду та ще однією гарантією законності ухвалення судових рішень та сприяє підвищенню якості судової системи.

Касаційна інстанція не перевіряє фактичні обставини справи, а лише дотримання матеріального та процесуального права, вирішуючи питання права в межах доведених у скаргі доказів. Українське законодавство поступово набуває властивостей застосування судового прецеденту, хоча суди в Україні

не беруть участь у правотворчості, як у країнах загального права. Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що Верховний Суд є найвищим судом, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Отже, основна роль Верховного Суду полягає в здійсненні контрольних функцій, пов'язаних з переглядом судових рішень на підставі законодавства України. Процедура перегляду гарантує законність судових рішень, захищає права учасників і сприяє досягненню цілей судової системи. Можна стверджувати, що національне право поступово вбирає в себе елементи судового прецеденту. Це явище може спостерігатися в системах права, де традиційно переважав кодифікований закон, але суди починають більше орієнтуватися на свої попередні рішення. В Україні, наприклад, з прийняттям нових процесуальних кодексів і розвитком судової практики, постає питання про роль судового прецеденту у забезпеченні правової визначеності та стабільності. Судові рішення, які набули статусу обов'язкових для нижчих інстанцій, можуть впливати на розвиток правозастосовчої практики. Цей процес може мати як позитивні аспекти, так і виклики, такі як потреба в забезпеченні єдності судової практики та уникненні розбіжностей у рішеннях судів.

Таким чином, слід спостерігати за цим розвитком та його наслідками для правової системи. У країнах загального права, таких як Англія, США, Канада та Австралія, суди беруть участь у процесі правотворення, створюючи судовий прецедент. Наприклад, в Англії судовий прецедент може бути встановлений тільки судом, такі як Високим судом, Вищим судом і Палатою лордів, оскільки місцеві суди мають обмежені повноважень. У США розрізняють федеральний судовий прецедент і прецедент штатів.

Незважаючи на певні обмеження, українські суди також можуть використовувати судовий прецедент як допоміжне джерело права. У судочинстві правила формуються судами через судовий прецедент, що дозволяє адаптувати юридичні норми відповідно до вимог зацікавлених сторін.

Згідно з Конституцією, український суд не має повноважень виконавчої або законодавчої влади, проте судовий прецедент може бути використаний як додаткове джерело права.

В результаті, одним із видів судочинства, що передбачають можливість захисту порушених прав фізичних та юридичних осіб та інтересів держави є цивільне судочинство. Згідно з цивільним процесуальним законодавством, розгляд цивільних справ проводиться судами, і тільки вони мають повноваження вирішувати спори в цивільному порядку. Місцеві суди, як правило, є першою інстанцією для розгляду цивільних справ, проте їх повноваження обмежені рамками, визначеними законом. Якщо є питання, які виходять за межі їхніх повноважень або потребують спеціального розгляду, справи можуть бути передані до вищих судів. Важливо дотримуватися процесуальних норм, щоб забезпечити справедливість і законність у всіх судових розглядах.

Основним завданням цивільного судочинства є забезпечення справедливості та неупередженості у розгляді цивільних справ. Це включає в себе розгляд справ, що стосуються прав і свобод фізичних осіб, а також прав і інтересів юридичних осіб і держави. Судді повинні діяти в межах своїх повноважень, надаючи всім сторонам можливість висловити свої аргументи та докази. Це забезпечує не тільки захист прав позивачів і відповідачів, але й загальне зміцнення правопорядку та правової системи в країні. [52, с.1].

ВИСНОВКИ

Правовий механізм правосуддя в Україні є важливим інструментом забезпечення верховенства права, справедливості та правопорядку. Його

ефективність залежить від узгодженої роботи всіх елементів судової системи, таких як незалежність суддів, прозорість процедур, доступність правосуддя та дотримання міжнародних стандартів. Забезпечення ефективного функціонування правового механізму правосуддя є одним із ключових пріоритетів держави, що сприятиме зміцненню демократичних інститутів, захисту прав людини та побудові справедливого суспільства.

Правосуддя є невід'ємною складовою системи публічного управління, оскільки забезпечує дотримання принципів верховенства права, законності та справедливості в управлінській діяльності. Його основною ментою є захист прав громадян та забезпечення належного функціонування державних органів. У публічному управлінні правосуддя виступає як механізм контролю, що забезпечує законність і прозорість дій органів державної влади. Сучасне правосуддя стикається з проблемами політичного впливу, бюрократії, корупції та низької ефективності виконання судових рішень. У публічному управлінні це знижує рівень довіри громадян до судової системи. Реформи, що тривають у судовій системі України, спрямовані на усунення корупції, скорочення строків розгляду справ та підвищення довіри громадян до судової влади. Проте для досягнення повноцінного функціонування правового механізму необхідно подолати такі виклики, як недостатнє фінансування судів, політичний тиск на суддів і потреба в удосконаленні законодавства.

Ефективність правосуддя залежить від дотримання принципів справедливості, прозорості та незалежності, що є основою для розвитку демократичної правової держави. Реалізація принципів правосуддя є необхідною умовою для функціонування демократичної правової держави та розвитку суспільства.

Нормативно-правові засади визначають правову основу функціонування судової системи, закріплюючи її завдання, повноваження та порядок діяльності. Вони забезпечують правовий порядок, законність і доступність правосуддя. Нормативно-правові засади визначають правову основу функціонування судової системи, закріплюючи її завдання, повноваження та порядок діяльності.

Вони забезпечують правовий порядок, законність і доступність правосуддя. Дослідження теоретичних основ показали, що проблемами нормативних основ організації судочинства в Україні полягають у наступному. Оскільки законодавство, яке регулює діяльність судової системи, містить прогалини та суперечності воно є недосконалим. Постійні зміни у законодавстві щодо судоустрою та судочинства створюють правову невизначеність, знижують ефективність функціонування судової системи та підривають довіру громадян до правосуддя, що свідчить про відсутність стабільності нормативної бази правосуддя. Значна кількість судових рішень залишається невиконаною через відсутність дієвого механізму примусового виконання. Це підриває авторитет судової влади та знижує довіру до системи правосуддя. Недостатня цифровізація судочинства. Корупція в судовій системі

Законодавчі механізми боротьби з корупцією в судочинстві неефективні. Відсутність дієвих процедур моніторингу статків суддів та боротьби з незаконним впливом створює значні ризики для функціонування правосуддя. Для того щоб усунути такі проблеми необхідно прийняти узгоджене та стабільне законодавство щодо судоустрою та судочинства. Забезпечити реальну незалежність суддів через прозорі процедури добору та призначення, а також захист від політичного тиску. Впровадити міжнародні стандарти судочинства, зокрема, принципів Європейської конвенції з прав людини. Модернізувати та спростити процесуальні норми для забезпечення доступності правосуддя, а також посилити механізм виконання судових рішень.

Навіть в умовах воєнного стану правосуддя залишається важливим механізмом захисту прав і свобод громадян. Це включає розгляд кримінальних, адміністративних та цивільних справ із врахуванням обставин, викликаних військовими діями. У деяких регіонах, які зазнали військової агресії, функції судів можуть тимчасово передаватися в інші регіони. Це вимагає законодавчого врегулювання процедур передачі справ, зміни підсудності та забезпечення доступу громадян до правосуддя. Воєнний стан може обмежувати певні права, зокрема свободу пересування, доступ до відкритих судових засідань тощо.

Однак, воєнний стан стимулює впровадження електронного судочинства та дистанційного розгляду справ. Це допомагає забезпечити доступ до правосуддя навіть у кризових умовах. Після закінчення воєнного стану необхідно провести реформування судової системи з урахуванням нових викликів, а також забезпечити справедливе розслідування військових злочинів та відновлення роботи судів на деокупованих територіях. Ефективна робота судової системи в цей період є запорукою відновлення довіри громадян та функціонування правової держави.

Судова система України базується на принципах верховенства права, незалежності суддів, рівності всіх перед законом і судом. Однак практичне застосування цих принципів потребує вдосконалення через реформування та усунення недоліків у процесуальному законодавстві. Корупція у судовій системі залишається однією з основних перешкод для ефективного здійснення правосуддя. Перевантаження судів і брак кадрів знижують якість судового розгляду. Недостатня довіра громадян до судової влади через тривалі реформи та невиконані обіцянки. В умовах війни виникла потреба адаптації механізмів кримінального судочинства до розгляду справ, пов'язаних із військовими злочинами та колабораціонізмом. Значна кількість громадян стикається з труднощами у доступі до правосуддя через тривалі строки розгляду справ, високу вартість судових витрат та складність процедур. Це приводить до зниження ефективності вирішення конфліктів. Якщо гармонізувати кримінальне законодавство з міжнародними стандартами та вдосконалити механізм захисту прав потерпілих, зокрема у справах, пов'язаних із військовими злочинами то можна ці проблеми усунути. Для розвитку перспектив цивільного судочинства необхідно повноцінно впровадити онлайн-розгляду справ для покращення доступності правосуддя. Спростити процедуру для розгляду малозначних справ та підвищення ролі медіації. Підвищення ефективності виконання судових рішень.

Перспективи розвитку кримінального та цивільного судочинства пов'язані із цифровізацією, впровадженням альтернативних способів вирішення спорів і адаптацією до сучасних викликів, таких як війна та її наслідки.

Сучасні вимоги до прозорості та оперативності судового процесу вимагають впровадження електронного судочинства. Проте законодавство, яке регулює цифровізацію, досі не є повним і не забезпечує належної інтеграції цифрових технологій. Для подальшого вдосконалення механізму правосуддя необхідно підвищити рівень незалежності суддів через прозорі процедури добору та призначення. Створити єдину електронну систему обліку судових справ і прозорі звітності. Покращити умови праці суддів і працівників суду для підвищення їхньої ефективності.

Правосуддя в Україні потребує подальших реформ, спрямованих на забезпечення незалежності судової влади, спрощення судових процедур та розширення доступу до правосуддя. Ефективне реформування судової системи є важливим для зміцнення довіри громадян і розвитку правової держави.

Таким чином, ефективний правовий механізм правосуддя є ключовою умовою демократичного розвитку України, сприяючи зміцненню державності, забезпеченню правопорядку та захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правосуддя як основна функція суддів. УДК340 16:342.8. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/Лаговський-Правосуддя-як-основна-функція-суддів.pdf> (дата звернення:15.05.2024).
2. Москвич Л. Довіра до суду: стан та інструменти впливу. Право України, 2018. № 3. С. 9. <http://dx.doi.org/10.33498/loou-2018-03-009>. (дата звернення: 15.05.2024).
3. Судові та правоохоронні органи. Навчальний посібник. Львів 2016. Львівський державний університет внутрішніх справ. URL:<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/76/1/sydovi%20i%20pravo-ohor.pdf> (дата звернення:15.05.2024).
4. Державне управління: удосконалення та розвиток № 8, 2017. Роль судової влади у вирішенні публічно-правових конфліктів:державно-управлінський контекст. В. А.Колесник, спеціаліст відділу представництва при виконанні судових рішень Департаменту підтримання обвинувачення та представництва інтересів держави в суді Генеральної прокуратури України. URL:<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1617>(дата звернення:15.05.2024)
5. Правосуддя та верховенство права: сучасні загрози. 2020. URL:http://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/02/11-_ZNarovska.pdf
6. Судова влада та правосуддя:поняття та ознаки. Вища освіта в Україні. URL:<https://osvita.ua/vnz/reports/law/10623/>.(дата звернення:15.05.2024).
7. Правосуддя як основна функція судової влади.2018.URL :<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18361/7.pdf> (дата звернення:15.05.2024).
8. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. № 4 (36), 2022.Принципи правосуддя як основна функція судової системи. URL:<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jan/29689/7.pdf> (дата звернення:15.05.2024).
9. Здійснення функцій правосуддя.Правосуддя в Україні та його принципи. URL:<https://vo.uu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=177796>.(дата звернення:16.05.2024).

10. Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236#Text (дата звернення: 16.05.2024).
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 . Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
12. Здійснення функцій правосуддя.Правосуддя в Україні та його принципи. URL:<https://vo.uu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=177796>. (дата звернення:16.09.2024).
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-04#Text>. (дата звернення:16.09.2024).
14. Константий О. В. Захист прав людини як основне завдання правосуддя. *New Ukrainian Law*, (30 березня 2022): № 1. С. 103–8. <http://dx.doi.org/10.51989/nul.2022.1.15>. (дата звернення: 17.09.2024).
15. Вишнева, А. В. Інститут суддівського врядування в Україні: теоретико-правовий аналіз сутності. *Juridical science*, № 2(104) (15 липня 2021): 108–15. <http://dx.doi.org/10.32844/2222-5374-2020-104-2.13>. (дата звернення: 17.09.2024).
16. Організаційні основи судоустрою в Україні. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/1bac_pravo/Shcherblyuk-O.V.-Orhanizatsiya-osnovy-sudoustriyu.pdf. (дата звернення: 17.09.2024).
17. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. : *Юридична наука*. 2020. № 4 (106). Том 2 URL: <https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/250>. (дата звернення:16.09.2024).

18. Щодо нормативного визначення поняття і сутності правосуддя. [URL:https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/16.pdf](https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/16.pdf).

(дата звернення:17.09.2024).

19. Поняття нормативних основ організації судоустрою в Україні. URL: [file:///D:/%D0%9C%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/ojsjournal.com.ua,+177-184%20\(4\).pdf](file:///D:/%D0%9C%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/ojsjournal.com.ua,+177-184%20(4).pdf) .

(дата звернення: 17.09.2024).

20. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду у справі № 490/9547/17 від 1 серпня 2018 р. URL:

https://protocol.ua/ru/postanova_ktss_vp_vid_01_08_2018_roku_u_spravi_490_9547_17 (дата звернення: 17.09.2024).

21. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справа від 1 березня 2013 р. «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13#Text> (дата звернення: 14.10.2024).

22. Демченко С. Про поняття "правосуддя" і "доступність правосуддя. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2 (61). С. 96–102.

23. Бігун В. С. Поняття правосуддя для його здійснення (на прикладі філософії правосуддя Гегеля). *Проблеми філософії права*. 2008. № 7. С. 164–71. (дата звернення:18.10.2024).

24. Матат Ю. І. Прогалини в законодавстві та їх вплив на доступність правосуддя. Thesis, Українська академія банківської справи Національного банку України, 2009. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/60877>.

(дата звернення : 01.09.2024). (дата звернення:18.10.2024).

25. Матвійчук Я. Ю. Проблеми забезпечення права доступу до правосуддя в Україні. Thesis, Молодіжний науковий юридичний форум: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки, м. Київ, Національний авіаційний університет, 18 травня 2017 р. Том 1. Тернопіль:

- Вектор. 2017. 356с. URL:<http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/27593>. (дата звернення:12.10.2024).
26. Зейкан Я. П. Перешкоди правосуддю, або Хто попереджений - той озброєний. Київ: КНТ, 2009. (дата звернення: 12.10.2024).
27. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення:12.10.2024).
28. Розпорядження Голови Верховного Суду від 22.04.2022 № 25/0/9-22. URL:<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1270138>. (дата звернення:18.10.2024).
29. Розпорядженням Голови Верховного Суду від 04.05. 2022 року № 27/0/9-22.URL:
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rozporjadjennya/27_rozp_04_05_2022.pdf. (дата звернення:18.10.2024).
30. Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навчальний посібник. Видання 2-ге, переблене і доповненне. Київ. 2005. (дата звернення: 19.10.2024).
31. Давиденко П.О., Уколова В.О., Уколова Є.О. Особливості діяльності судової системи в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 12. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/15.pdf. (дата звернення: 19.10.2024).
32. Куйбіда Р. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи. Київ: Атіка, 2004. (дата звернення: 19.10.2024).
33. Грушко, М. В. Перехідне правосуддя: міжнародний досвід та застосування в Україні. У проблеми публічного та приватного права, 273–308. Liha-Pres, 2021. URL: <http://dx.doi.org/10.36059/978-966-397-237-4-10>. (дата звернення: 19.10.2024).
34. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.10. 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.10.2024).

35. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення:20.10.2024)
36. Попович А. Права людини, демократія, правосуддя: проблеми та перспективи. У міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції, Chair Ганна Декусар. Міжнародний центр наукових досліджень, 2020. URL: <http://dx.doi.org/10.36074/04.12.2020.v5.06>. (дата звернення: 20.10.2024).
37. Кодекс адміністративного судочинства України. (Відомості Верховної Ради України, 2005(із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення:20.05.2024).
38. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: <https://law.chnu.edu.ua/osoblyvosti-zdiisnennia-sudochynstva-v-umovakh-voiennoho-stanu/>.(дата звернення: 20.10.2024).
39. Савчин Н. Деякі особливості здійснення правосуддя в умовах воєнного стану. URL: <https://law.chnu.edu.ua/deiaki-osoblyvosti-zdiisnennia-pravosuddia-v-umovakh-voiennoho-stanu/>.(дата звернення: 20.10.2024).
40. Судова практика. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu. (дата звернення: 20.10.2024)
41. Особливості діяльності судової системи в умовах воєнного стану. УДК 342.922 (477). № 12/2022. Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://lsej.org.ua/12_2022/15.pdf.
42. Сиза Н. П. Правосуддя як основа кримінально-процесуальна функція. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2016_Syza.pdf. (дата звернення: 20.10.2024).
43. Воронцов А. В. Питання кримінально-правового характеру щодо окремих кримінальних правопорушень проти правосуддя. У LEGAL SCIENCE, LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE: REGULARITIES AND DEVELOPMENT TRENDS. Baltija Publishing, 2020. URL: <http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-588-92-1-74>. (дата звернення:20.10.2024).

44. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко - Х.: Одісей, 2013. - 1104 с. URL: <http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/КПК-komentar.pdf>. (дата звернення: 20.10.2024).
45. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. (Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148 08) від 19.10.1973). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 21.10.2024).
46. Слінко К. М. Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика. Функція правосуддя у кримінальному процесі. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7206a03d-cdfe-4694-8e0d-d1804db50b77/content> (дата звернення: 21.10.2024).
47. Кримінально процесуальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013(із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
48. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Ратифіковано Законом України від 17 липня 1997 р. «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.10.2024)
49. Цивільний процесуальний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України, 2004 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
50. Про затвердження Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента України від 11.06. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 21.10.2024).
51. Рішенні No 15-рп/2002 від 09 липня 2002 року у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус

Коттон клуб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02#Text>. (дата звернення: 21.10.2024).

52. Сеник С.В. Цивільне судочинство як форма здійснення правосуддя у цивільних справах. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.04.14>. (дата звернення: 28.10.2024).

53. Ходаківський Є. І та ін. Акмеологічні засади публічного управління. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 1. Т. 2. С. 45–58. (дата звернення: 28.10.2024).

54. Георгієвський Ю. В. Проблеми реалізації президентської Стратегії розвитку системи правосуддя. У LEGAL SCIENCE, LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT: TRADITIONS AND NEW EUROPEAN APPROACHES. Baltija Publishing, 2021. URL: <http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-22>. (дата звернення: 01.11.2024).

55. Водоніс Т. С. Правосуддя в Україні: традиції та сучасні виклики. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук-практ. Конф. (Київ, 20 лют. 2024 р.) / за заг. ред. Л.Г. Комахи, Н.М. Корчак, Л.В. Гонюкової. Київ: Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024. С. 33-35